

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1934 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning angående de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen inom detaljhandeln m. m.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 13 av herr *Wohlin m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 27 av herr *Jacobsson m. fl.*, nr 28 av herr *Meyerhöffer m. fl.*, nr 30 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.* samt nr 501 av herrar *Wallén* och *Nyblom*.

I motionerna I: 13 och II: 30, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om en allsidig, förut-sättningslös utredning skyndsammast möjligt angående de ekonomiska och sociala verkningarna här i landet av tillvaron av de s. k. enhetsprisföretagen inom detaljhandeln, varvid uppmärksamheten även borde skänkas åt denna företagsforms inverkan på svensk kvalitetsproduktion, dels ock, därest denna utredning därtill kunde giva anledning, om förslag till åtgärder ägnade att motverka enhetsprissystemets icke önskvärda följder.

I motionen II: 27 har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en skyndsamt utredning måtte företagas angående de s. k. enhetsprisaffärernas ekonomiska och sociala inverkan på näringslivet samt angående åtgärder mot desamma.

I motionen II: 28 har föreslagits, att riksdagen för sin del måtte besluta antaga följande förslag till

»Lag

om förbud mot öppnande och utvidgning av s. k. enhetsprisaffärer.

§ 1.

Med enhetsprisaffär förstås i denna lag varje företag, som för försäljning i minut till salu håller ett flertal ej samhöriga varuslag uteslutande eller till övervägande del i ett eller flera bestämda standardprislägen.

§ 2.

Öppnande av nya och utvidgning av bestående enhetsprisaffärer förbjudes.

§ 3.

Den, som i strid mot denna lag öppnar eller utvidgar enhetsprisaffär, straffes med dagsböter, varjämte de olovligen saluhållna varorna dömas förbrutna.

§ 4.

Den som under tid, då han för förseelse emot denna lag är under tilltal ställd, samma förseelse fortsätter eller förnyar, skall, när han därtill lagligen

förvunnen varder, fällas, för varje gång åtal emot honom ägt rum och han därav undfått del, till de böter, som för förseelsen äro bestämda.

§ 5.

Å olovligen saluhållna varor må allmän åklagare lägga beslag.

Anställes ej åtal inom en månad från det beslag skedde, skall beslaget anses förfallet.

Finner åklagaren, att fara är för varornas förstörelse eller att kostnaden för deras förvarande skulle bliva större än skäligt är, skola de av åklagaren försäljas å offentlig auktion, så kungjord som om auktion å utmätt lös egendom är föreskrivet. Försäljningssumman skall nedsättas i riksbanken på sätt särskilt är stadgat; och skall om insättning i bankinrättning vidare gälla vad i 160 § utsokningslagen sägs.

§ 6.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de enligt allmän strafflag.

§ 7.

Denna lag träder genast i kraft och gäller t. o. m. den 31 december 1935. Å förseelse, som under lagens giltighetstid begåtts, skola jämväl efter utgåendet av nämnda tid tillämpas i lagen meddelade bestämmelser.»

I motionen II: 501 slutligen har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande de samhällsskadliga verkningar av illojal konkurrens från s. k. enhetsprisföretag, som hota den enskilda handelns och hantverkets bestånd och utveckling.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för de i motionerna framställda yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har berett vissa företag och sammanslutningar tillfälle att yttra sig över de förevarande motionerna, nämligen Enhetspris aktiebolaget Epa, Tempo aktiebolag, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverksorganisation och svenska handelsarbetareförbundet. Yttranden hava inkommit från samtliga nu nämnda företag och sammanslutningar och finnas såsom bilagor A—G fogade vid detta utlåtande. Utskottet tillåter sig att hänvisa till yttrandenas innehåll.

I förevarande ämne hava vidare skrivelser inkommit till utskottet dels från föreningen Gefle köpmän ävensom Gefle köpmannaförening, dels ock från vissa företag, som leverera varor till enhetsprisaffärer, nämligen Bröderna Engblom & C:o borst- & penselfabrik i Kristinehamn, E. Ericssons kokkärlsfabrik i Hovsta, Aktiebolaget tång & verktyg i Eskilstuna samt Aktiebolaget Fåglovviks glasbruk i Göteborg.

I en vid 1933 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 397, hemställde herr Wallén, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning enligt lagen om undersökning av monopolistiska företag eller på annat sätt rörande trustartade företag, som genom illojal konkurrens hotade

den enskilda handelns och hantverkets bestånd. I motiveringen till motionen omnämndes bl. a. s. k. enhetsprisaffärer.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vars behandling motionen hänvisades, inhämtade yttrande över densamma av kommerskollegium samt från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, Kooperativa förbundets styrelse, Sveriges köpmannaförbund och styrelsen för Sveriges hantverksorganisation.

I utlåtande, nr 4, yttrade tillfälliga utskottet:

Den föreliggande motionen riktar sig mot en viss art av företag på detaljhandelns område, vilka företag av motionären benämnas trustartade och som genom illojal konkurrens skulle hota den enskilda handelns och hantverkets bestånd och utveckling. Av motiveringen att döma torde emellertid de avsedda företagen lämpligare böra betecknas som mångfilialföretag. I varje fall synes det utskottet uppenbart, att förutsättningar saknas för ett ingripande gentemot dessa företag enligt 1925 års lag angående monopolistiska företag, vilket även framhållits i flertalet av de över motionen avgivna yttrandena. Ej heller har det i motionen visats eller ens gjorts troligt, att ifrågavarande företag bedriva »illojal konkurrens» i den bemärkelse, som skäligen bör kunna inläggas i detta uttryck.

Skulle emellertid motionären med det i motionen anförda avse några särskilda monopolistiska företag, trots att detta icke blivit på något sätt utsagt i motionen, må erinras, att framställning om undersökning enligt ovannämnda lag av dylikt företag kan göras direkt till Kungl. Maj:t av den, som önskar, att en sådan undersökning skall komma till stånd. En befogad framställning på detta område läser icke kunna av Kungl. Maj:t avvisas, från vilket håll framställningen än göres. I de fall, då illojal konkurrens bedrivs, äger vidare en var, som därav drabbas, att genom anmälan till åtal åstadkomma rättelse. I båda nu anförda hänseenden är en hänvändelse till Kungl. Maj:t från riksdagens sida alltså icke betingad.

Såvitt utskottet kunnat finna, torde motionen egentligen åsyfta ett införande i gällande näringsfrihetslagstiftning av restriktioner med avseende på rätten att öppna filialer. Redan av formella skäl torde det emellertid vara uteslutet att med utgångspunkt från den föreliggande motionen till behandling upptaga detta spörsmål, varjämte utskottet får erinra, att frågan om en revision av nämnda lagstiftning varit föremål för ingående överbäganden så sent som åren 1931 och 1932, men att någon inskränkning av nu antydd art därvid icke ansetts böra ifrågasättas.

Tillfälliga utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon andra kammarens åtgärd. Denna hemställan bifölls av kammaren.

Enhetspris aktiebolaget Epa har för närvarande tio affärer här i landet, tre i Stockholm samt en i var och en av städerna Hälsingborg, Västerås, Örebro, Lund, Halmstad, Eskilstuna och Borås. Tempo aktiebolag har nu tre affärer, i Stockholm, Göteborg och Malmö. Enligt vad utskottet från de båda företagen inhämtat, hava de för avsikt att inom den närmaste tiden utöka sin verksamhet genom att öppna nya filialaffärer, Enhetspris aktiebolaget Epa i Malmö samt Tempo aktiebolag i Norrköping, Hälsingborg, Jönköping, Uppsala och Gävle. Avtal om anordnande av lokaler för sistnämnda bolags affärer hava enligt uppgift av bolaget träffats under åren 1932 och 1933.

Utskottet. I de föreliggande motionerna ävensom i vissa av de utlåtanden, som inkommit till utskottet, har i fråga om de s. k. enhetsprisföretagen anförts, att deras verksamhet i ett flertal olika hänseenden skulle medföra skadliga verkningar av social och ekonomisk natur. Härutinnan har särskilt framhållits, att den enskilda detaljhandeln skulle mycket svårt skadas av konkurrensen från enhetsprisföretagens sida. Uti de yttranden, som avgivits till utskottet av de båda enhetsprisföretagen i vårt land, Enhetspris aktiebolaget Epa och Tempo aktiebolag, ävensom av Sveriges industriförbund och svenska handelsarbetareförbundet har framlagts material i syfte att vederlägga vissa av de i motionerna och annorledes framställda påståendena om de ofördelaktiga sociala och samhällsekonomiska verkningar, som skulle förorsakas av enhetsprisföretagen.

Då enhetsprisföretagen äga en avsevärd betydelse för vårt näringsliv, finner utskottet en allsidig och förutsättningslös utredning i fråga om deras verkningar, framför allt inom handelsomsättningens och produktionens område, påkallad. Vid denna utredning synes bland annat undersökning böra verkställas därom, huruvida varor, som äro av mindervärdig beskaffenhet eller som tillverkats i utlandet, försäljas hos enhetsprisföretagen i större utsträckning än vad som är fallet inom annan detaljhandel.

I motionen II: 28 har framförts det yrkandet, att en lag om förbud mot öppnande och utvidgning av enhetsprisaffärer omedelbart skall antagas. Här är emellertid enligt utskottets mening fråga om ett synnerligen invecklat lagstiftningsproblem, som i varje fall icke torde kunna lösas utan att dessförinnan en utredning av det slag, som utskottet ovan angivit, blivit verkställd.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning angående de sociala och ekonomiska verkningarna, särskilt inom handelsomsättningens och produktionens områden, i vårt land av s. k. enhetsprisföretag inom detaljhandeln samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda;

B) att motionerna I: 13, II: 27, II: 30 och II: 501 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt; samt

C) att motionen II: 28 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 mars 1934.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, Linder**, *Sam Larsson**, *Gustaf Tamm**, *P. Sandström, Norman, Olof Carlsson* och *Karl Bodin*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde, *Hage, Johanson* i Halla-gården, *Pettersson* i Hällbacken, *Holmström* och *Hansson* i Trollhättan, fru *Nordgren* samt herr *Sandberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Hage, Norman, Hansson* i Trollhättan och *Pettersson* i Hällbacken, vilka yrkat avslag å motionerna.

2) av herr *Holmström*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»I de föreliggande — — — inom annan detaljhandel.

Om riksdagen beslutar, att utredning skall verkställas angående enhetsprisaffärerna, kan man vänta, att en forcerad nyetablering av sådana affärer kommer att ske i hela landet under den tid utredningen pågår. Epa-systemet kan därigenom vinna en sådan omfattning, att ett framtida ingripande i restriktiv riktning blir försvårat. Vid det fall att utredningen skulle resultera i förbud endast mot nyetablering men icke för redan befintliga affärer, kan underlåtenhet att nu utfärda ett temporärt förbud äventyra utredningens värde. Det ligger även i sakens natur, att en utredning kan företagas i större lugn, om enhetsprisaffärerna, i avvaktan på densammas resultat, bibehållas allenast i nuvarande utsträckning.

Med hänsyn härtill anser utskottet, att under den pågående utredningen ett temporärt förbud för nyetablering av enhetsprisaffärer och utvidgning av redan befintliga är väl motiverat.

Såsom i motionen II: 27 framhålles hava såväl temporära som permanenta förbud införts bl. a. i Schweiz, Österrike och Tyskland. Därjämte har förbud införts i Tjeckoslovakiet enligt lag av den 22 december 1933. Och helt nyligen, den 9 mars, har franska deputeradekammaren med 588 röster mot 2 beslutat, att samtliga enhetsprisaffärer i Frankrike skola stängas. För stängningen har en frist av 3 månader fastställts. Denna frist är avsedd att lämna Epa-affärerna möjlighet till omorganisation till vanliga försäljningsbutiker.

Ett sådant förbud är nu så mycket mer påkallat i Sverige, då efter Epa-affärernas försvinnande på kontinenten de utländska Epa-leverantörerna, som där förlorat sina marknader, kunna tänkas komma att koncentrera sitt intresse på Sverige.

Några betänkligheter från riksdagens sida att nu omedelbart besluta om en lag innebärande ett sådant förbud torde icke behöva finnas, då ju lagen är avsedd att temporärt gälla endast under den tid, under vilken utredningen pågår.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A) att riksdagen — — — kan föranleda;
  - B) att motionerna I: 13 — — — hemställt; samt
  - C) att riksdagen med anledning av motionen II: 28 måtte för sin del besluta att antaga i motionen föreslagen lag.»
-

Bilaga A.

1) ENHETSPRIS AKTIEBOLAGET EPA; SKRIVELSE.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Sedan undertecknat bolag genom utskottets skrivelse av den 2 februari beretts tillfälle att inkomma med yttrande över i riksdagen väckta och till utskottet remitterade motioner rörande de s. k. enhetsprisaffärerna, får bolaget härmed vördsamt överlämna bifogade utlåtande och hemställa att däri framförda synpunkter beaktas vid utskottets behandling av motionerna.

Göteborg den 16 februari 1934.

ENHETSPRIS AKTIEBOLAGET EPA.

H. G. Turitz.

---

2) ENHETSPRIS AKTIEBOLAGET EPA; UTLÅTANDE.

Om enhetsprisaffärerna samt deras ekonomiska och sociala verkningar.

1. Inledning.

Under loppet av den mansålder, som förflutit sedan de sista resterna av det gamla skråväsendet år 1864 avskaffades, har med den fria konkurrensens livgivande inflytande praktiskt taget hela den storindustri grundats och uppbyggts, vilken för närvarande utgör en av grundvalarna för vårt lands ekonomi.

Handeln har ävenledes under samma tid starkt utvecklats. Med det ömsidiga beroende, som präglar förhållandet mellan handel och industri, borde utvecklingen inom dessa bägge näringsgrenar förlöpa parallellt. Så har emellertid icke till alla delar varit fallet. Ur skilda synpunkter utvisa handel och industri i dag väsentligt olika faser i utvecklingen. Framför allt gäller detta den del av handeln, som förmedlar varorna för den inhemska konsumtionen.

Medan såväl exportindustrien som hemmaindustrien under de senaste decennierna utvecklats ett målmedvetet arbete med att standardisera och rationalisera tillverkningen för att därigenom nedbringa sina omkostnader, har inom detaljhandeln först under de senaste åren en liknande strävan börjat göra sig märkbar. Möjligheterna för detaljhandeln att så som den nu är organiserad genomföra en mera ekonomisk distribution äro emellertid underkastade den begränsning, som följer av decentralisation och splittring. Inom skilda områden av detaljhandeln gör sig därför numera en utpräglad koncentrationstendens gällande, vilken kommit till uttryck endera i olika former av storföretag eller i en intimare samverkan mellan likartade mindre företag. Genom denna koncentration syftar man till att tillgodogöra sig de organisatoriska för-

delar, som stordrift i sig själv kan medföra, framför allt dess möjligheter till en vidare utveckling inom varudistributionen av den rationalisering, som genomförts inom produktionsprocessen. Ett av de mest konsekventa uttrycken för dessa strävanden äro vid sidan av de kooperativa affärerna de för tre år sedan i Sverige introducerade enhetsprisaffärerna.

En enhetsprisaffär är i vidsträcktaste bemärkelse varje affär, som arbetar med ett fåtal bestämda prislägen. Sådana affärer kunna förekomma inom alla branscher av detaljhandeln. Vanligen begränsas emellertid begreppet enhetsprisaffär till företag av varuhuskaraktär med en mångfald varugrupper och med ett mindre antal företrädesvis låga prisklasser. Såsom exempel på dessa varugrupper må anföras följande förteckning över avdelningarna inom Enhetsprisaktiebolaget Epa.

1. Sybehör och kortvaror; 2. tapisseri- och modevaror; 3. strumpor och tricotate; 4. herrartiklar; 5. lädervaror och tofflor; 6. parfymeri- och toalettartiklar; 7. bijouteri; 8. a) galanteri-; b) silvervaror; 9. hushållsartiklar och kokkärl; 10. glas och porslin; 11. a) putsmedel; b) grövre borstvaror och trävaror; 12. pappersvaror och fotoartiklar; 13. leksaker och julgransprydnader; 14. a) verktyg och elektriska artiklar; b) grammofonskivor; 15. tyger; 16. handdukar, duktyger, näsdukar, badartiklar; 17. gardiner, mattor och vaxduk; 18. fröer och lökar; 19. konfektyrer; 20. livsmedel; 21. bar.

Ytterligare kännetecken på dessa företag är, att affärerna i regel äro inordnade i ett mångfiliatsystem med en central administration och framför allt en central inköpsorganisation. Antingen äro därmed affärerna helt ägda av ett och samma företag eller formellt fristående men genom frivilliga avtal för sina inköp knutna till en gemensam inköpscentral. Till den förstnämnda typen höra de tvenne enhetsprisföretag, som äro verksamma i Sverige, nämligen Enhetspris A.-B. Epa och Aktiebolaget Tempo.

2. Enhetsprisaffärernas uppkomst och utveckling.

Man har i den offentliga debatt, som pågått rörande enhetsprisaffärerna, velat göra gällande, att de tillkommit för att utnyttja den depression, som för närvarande råder över hela den civiliserade världen och den tendens till billigare inköp, som i samband härmed gör sig gällande. Motionärerna hava visserligen framhållit, att denna företagsform sedan ett antal år praktiserats flerstädes i utlandet. I fortsättningen uppehålla de sig emellertid endast vid de länder, där enhetsprisaffärerna endera icke alls förekomma eller där de äro av relativt sent datum. Vägledande för dem vid valet av åberopade länder har varit den i respektive länder genomförda lagstiftningen.

Amerika.

Såsom företagsform och såsom uttryck för en bestämd idé hava enhetsprisaffärerna varit i verksamhet i 55 år. Den första affären öppnades nämligen redan år 1879 av F. W. Woolworth i Amerika, vilken sedermera utvecklats såväl sin idé som sitt företag, så att det för närvarande är ett av Amerikas största. Den starkaste utvecklingen inom denna concern faller under tiden efter 1912. Nämnda år ägde en sammanslutning rum av sex enhetsprisföretag, varigenom under Woolworths ledning inordnades icke mindre än 596 affärer med en total omsättning av i runt tal 60 miljoner dollars. Såväl antalet affärer som omsättningen ha sedan dess oavbrutet ökats och uppgick 1931 till i runda tal respektive 1,800 stycken och 310 miljoner dollars. Anmärkningsvärt är, att Amerika under denna tid hunnit uppleva ett världskrig, en stark högkonjunktur och en kris av förödande natur. I koncernens omsättningssiffror spårar man bäst av dessa trenne företeelser krisen, vilken verkat

därhän, att den under 20 år fortskridande omsättningsökningen tenderat att avstanna. För den inom vissa kretsar förfäktade meningen, att enhetsprisaffärerna äro depressionsföreteelser ge dessa siffror icke fog. De tyda snarare på ett motsatt förhållande.

Jämsides med Woolworthkoncernen har ett stort antal liknande affärer uppstått i Amerika. År 1931 beräknade man antalet företag till 780, antalet affärer till omkring 8,200 och deras omsättning till i runt tal 1.6 miljarder dollars. I förhållande till den totala detaljhandelsomsättningen har enhetsprisaffärernas andel beräknats utgöra 1.8 %. Till denna relativt blygsamma andel i totalförsäljningen har man alltså kommit efter en femtioårig utveckling.

England och Tyskland.

I Europa blev England det land, till vilket enhetsprisedén först överflyttades. År 1909 grundade Woolworth därstädes sitt första dotterföretag på europeisk botten, vilket företag kunnat uppvisa samma lysande utveckling som dess amerikanska förläggare. Enbart Woolworthkoncernen, vars aktier numera i stor utsträckning äro placerade i England, driver i England enligt senaste uppgift 529 affärer.

Om man bortser från England, så har i Europa spridningen och utvecklingen av enhetsprisaffärerna koncentrerats till tiden efter 1925. Det råder knappast någon tvekan om att icke denna de europeiska enhetsprisaffärernas evolutionsperiod skulle ha infallit långt tidigare, om icke världskriget för stora delar av Europa avbrutit förbindelserna med det land, varifrån man räknar dessa affärers ursprung, och dessutom kommit samhällets och näringslivets intressen att knytas till problem av annan natur och större räckvidd än rationaliseringssträvandena inom varudistributionen under fredstid.

I och med de internationella förbindelsernas återknytande efter fredsslutet inträffade emellertid en period, under vilken amerikanska idéer och tänkesätt kommo att utöva ett mycket starkt inflytande på förhållandena i Europa. Till olika länder — icke minst till Sverige — överfördes därigenom erfarenheter och impulser, vilka bland annat bidrogo till att skapa en högkonjunktur för det industriella standardiserings- och rationaliseringsarbetet. Liksom i Amerika ledde detta arbete till en högt uppdriven produktion av för folkets stora massa avsedda, billiga konsumtionsvaror, för vilka en stegrad efterfrågan samtidigt skapats, delvis på grund av den tendens till större likformighet i behovstäckningen, som likaledes efter amerikanskt mönster började göra sig gällande.

I Tyskland, där man kanske tidigare än i andra länder varseblivit enhetsprisaffärernas möjligheter till billigare distribution av dessa artiklar, ställde man sig likväl någon tid tvekan. Först i och med Woolworthkoncernens åtgärder i syfte att etablera sig även i Tyskland gavs impulsen till en starkare utbredning av enhetsprisaffärerna därstädes. Detta skedde år 1925 och 1926, då de tvenne första tyska företagen av denna art började sin verksamhet, närmast följda år 1926 av ett dotterföretag till den amerikanska Woolworthkoncernen. Styrkan av det behov som förelegat ger sig klarast tillkänna genom den oerhörda snabbhet, varmed rörelsen utvecklades. Redan 1927 funnos sålunda 65 affärer och i slutet av 1931 räknade man med över 400. Omsättningen torde uppgå till omkring 300 miljoner mark, vilket motsvarar omkring 1.2 % av den totala detaljhandelsomsättningen.

Förutom till England och Tyskland har enhetsprisedén spritt sig och gynnansamt utvecklats i Belgien, Frankrike, Holland, Italien, Sverige, Schweiz, Tjeckoslovakiet och Österrike. Några siffror över utbredningen inom dessa länder ha icke stått till förfogande med undantag för Sverige.

Sverige.

I Sverige etablerades denna företagsform på hösten 1930, — icke 1931, såsom i första kammarens motion nr 13 oriktigt angivits — då Enhetsprisaktiebolaget Epa öppnade sina första affärer i Örebro, Västerås och Stockholm. De kretsar, som vilja göra gällande, att enhetsprisaffärerna äro en kristidsföreteelse, hava funnit ett stöd för sin uppfattning i den omständigheten, att tidpunkten för deras introduktion i Sverige sammanföll med tiden för de första allvarliga återverkningarna i Sverige av den internationella krisen. Att en sådan uppfattning icke kan vara riktig, torde vid närmare eftertanke stå fullt klart, dels med anledning av vad som i utlandet förekommit, dels också därigenom, att de första förberedelserna till ett dylikt storföretag av för vårt land nytt slag självfallet måste vara vidtagna långt innan verksamheten kunde påbörjas. Planerna på ett efter rationella principer bedrivet enhetsprisföretag uppkommo i själva verket redan 1928 i samband med de studier och undersökningar av denna affärsform, som då bedrevos av en representant för den ena av de bägge firmor, vilka sedermera gemensamt togo initiativet till rörelsens introduktion här i Sverige. När planerna sattes i verket, skedde det visserligen under konsultativt medverkan av ett av de största tyska företagen på området. Förebilden har emellertid för Sverige liksom för övriga länder varit de amerikanska företagen, däribland främst men icke enbart Woolworth.

När det, såsom skett i första kammarens motion nr 13, framhölls att etablerandet av de svenska enhetsprisaffärerna skedde under utländsk ekonomisk och organisatorisk medverkan, ligger däri en betänkligh och beklaglig oriktighet. På samma sätt förhåller det sig med det påstående, som gjorts i andra kammarens motion nr 27, att bakom de svenska enhetsprisaffärerna »stå storkapitalistiska intressen, vilka åtminstone vad Epabasarna beträffar torde ha internationella förgreningar».

Bägge dessa uppgifter om närvaron av utländska intressen ha vid flerfaldiga tillfällen vederlagts. En dementi har även direkt framförts till en av motionärerna. Att de trots detta läggas fram för riksdagens övervägande, måste väcka starka betänkligheter, så mycket mer som man måste förutsätta, att även övriga motionärer förskaffat sig kännedom om de frågor, varom de väckt förslag, ävensom att riksdagen icke önskar grunda sina beslut på oriktiga förutsättningar.

Enhetsprisaktiebolaget Epa är och har alltid varit ett fritt svenskt företag med svenskt kapital och berett att lojalt fullgöra samma skyldigheter som övriga svenska företag äro underkastade. Det borde för den skull även kunna göra anspråk på att bli föremål för samma förmåner som andra svenska företag. För en objektiv syn ligger i ett sådant krav ingenting orimligt, vilket dock icke hindrat vissa organisationer att, såsom senare skall beröras, med självtagen rätt koncentrera sin verksamhet på att förhindra dess uppfyllelse.

Enhetsprisaffärernas gränser.

Att ett behov i Sverige liksom utomlands föreligger och ännu föreligger av en distributionsform, som i likhet med enhetsprisaffärerna kunna till konsumenterna utan onödigt betungande kostnader överflytta de billiga konsumtionsartiklarna, detta bevisas bäst — om man överhuvud taget vill tillerkänna de ekonomiska lagarna någon giltighet — av den framgång som dessa affärer haft i Sverige. Just denna framgång, vars reella, av ekonomiska lagar bestämda grund man inom vissa intressegrupper icke vill förstå — eller i varje fall erkänna — har givit upphov till en av masspsykos influerad fruktan för att enhetsprisaffärerna skulle komma att erövra större delen av vårt lands detaljhandel.

Ingenting kunde vara mera felaktigt än att låta dessa farhågor, för vilka fantasien men icke verkligheten skapat underlaget, utöva inflytande på de lagstiftande myndigheternas ställning till detta problem. Ovan har framhållits att i Amerika, där en femtiofemårig erfarenhet hunnit samlas på detta område, enhetsprisaffärerna visserligen vunnit en till antalet mycket stark utbredning men att deras samlade andel i den amerikanska detaljhandeln i trots härav endast uppgått till 1.8 %. I Tyskland uppgick samma andel efter fyra års utveckling till 1.2 %. I Sverige föreligger icke någon samlad uppgift över detaljhandelns omsättning. Den har i en uppsats i Köpmannaförbundets minneskrift 1933 uppskattats till omkring 4 miljarder, i vilket fall de svenska enhetsprisaffärernas omsättning skulle utgöra cirka 0.6 % av det hela. Om man emellertid med hänsyn till den osäkerhet som vidlåder denna uppgift och de förändringar som inträffat, sedan uppskattningen verkställdes, antar en så låg undre gräns som 2 $\frac{1}{2}$ miljarder, skulle enhetsprisaffärernas omsättning endast utgöra 1 % av det hela.

Den proportionsvis hastiga framryckningen i Tyskland och Sverige finner sin förklaring dels i de inledningsvis berörda divergenserna i utvecklingslinjerna för och rationaliseringsarbetet inom handel och industri, dels också däri, att då rörelsen introducerades där, den redan för länge sedan i Amerika övervunnit det experimentella stadiet. Den rika erfarenhet som i Amerika sammanbragts med avseende på organisation, planering, finansiering etc. kunde man därför direkt bygga på, varigenom man här från början kom i gynnsammare ställning än som eljest varit fallet.

En vidare utveckling i samma takt är, oavsett lagstiftningens inställning, icke sannolik. Om alla företeelser, ekonomiska och andra, gäller regeln, att träden icke växa upp i himmelen. Vad beträffar enhetsprisaffärerna, vilka man på många håll synes vilja utpeka såsom undantag från denna regel, ligger redan i deras natur en så stark begränsning, att man har anledning acceptera det ovannämnda amerikanska relationstalet såsom ungefärligt uttryck för den roll, dessa affärer komma att spela även i övriga länders detaljhandel. Denna naturliga gräns kan i det väsentliga återföras till tre orsaker, det strängt begränsade antalet huvudsakligen låga prisklasser, det strängt begränsade, huvudsakligen av standardvaror sammansatta varusortimentet, samt beroendet av en till ett litet område koncentrerad stark efterfrågan på standardiserade konsumtionsartiklar till låga priser. Lokalt äro de sålunda begränsade till relativt större städer.

3. Enhetsprisdén.

Begränsade prisklasser.

I andra kammarens motion nr 27 framhålles »att enhetsprisaffärernas försäljningsmetoder medföra, att de uppgöra sina kalkyler på ett annat sätt än detaljhandlarna. En detaljist kommer fram till försäljningspriset genom att till inköpspriset lägga en viss summa, som skall täcka hans kostnader och — i bästa fall — lämna företagervinst. Enhetsprisaffärerna däremot gå den motsatta vägen. De utgå från ett visst försäljningspris, exempelvis 1 krona och meddela sin leverantör, att han har att leverera varan till ett pris av exempelvis 75 öre.»

Denna inköpsmetod utgör icke något särmärke för enhetsprisaffärerna. Inom detaljhandelsföretag, som ledas efter moderna principer, är det ett allmänt erkänt faktum, att man redan vid inköpet av varorna måste bilda sig en uppfattning om och inom vissa gränser fastställa det pris, till vilket varan skall säljas. Den princip, för vilken motionärerna gjort sig till tolk, har i sin extrema tillämpning för många affärsföretag haft en ruinerande verkan. Det vore

därför ägnat att förvåna, om riksdagen skulle göra motionärernas uppfattning till sin. Konsumenterna taga i regel ingen som helst hänsyn till respektive detaljisters kostnader och ofta icke heller till fabrikanternas. Om en vara därför prissättes med hänsyn till vederbörande företags kostnader, men utan tillbörligt aktgivande på, vad kunderna kunna tänkas vara benägna att betala, kommer varan att förbli osåld. Inom all modern detaljhandel strävar man därför efter att låta försäljningspriset influera på frågan om inköpet och på inköpspriset i stället för såsom tidigare tvärtom. Jämsides med denna strävan kan man jämväl inom den moderna handeln förmärka en bestämd tendens till koncentrerings av varorna till ett mera begränsat antal prisgrupper eller prislägen. Anledningen därtill är att vissa prislägen, vilka givetvis äro olika för olika varor, visat sig starkare än andra kunna fånga kundernas intresse.

Genom ett fastläggande på förhand av försäljningspriserna vinner man fördelen av en starkt minskad risk för en felaktig prissättning. Därigenom förenklas också självfallet hela inköpsförfarandet. Det spekulativa moment, som annars gör sig gällande genom svårigheten att vid inköpet kunna bilda sig en uppfattning om till vilket pris varan skall kunna säljas, bortfaller till stor del, när inköparen från början vet försäljningspriset och därigenom också vet det högsta pris, som affären kan betala. Även ur redovisnings- och kontrollsynpunkt erbjuder en stark begränsning av antalet prislägen stora fördelar, vilka emellertid här icke kunna närmare belysas, enär för detta ändamål en längre redogörelse för själva redovisningssystemet skulle tarvas.

Såsom här påvisats, är det således oriktigt, att i dessa bägge hänseenden, i likhet med motionärerna, sätta enhetsprisaffärerna i motsatsförhållande till detaljhandeln i övrigt. Gränslinjen går snarare mellan gammal detaljhandel och modern. Vad som avskiljer enhetsprisaffärerna är, att principerna hos dem erhållit en mera konsekvent och mera extrem tillämpning, varigenom dessa affärer också kunna effektivare tillgodogöra sig de därmed förenade fördelarna.

Begränsat varusortiment.

Begränsningen av varusortimentet ha motionärerna tolkat såsom uttryck för en önskan att illojalt utnyttja det förhållandet, att standardvaror kunna säljas billigare än andra.

»Enhetsprisaffärerna föra som bekant inga genomgående sorteringar», framhålla motionärerna. »De inskränka sig till att tillhandahålla blott vissa varor, vilka av en eller annan anledning visa sig särskilt begärliga. Genom att man sålunda koncentrerar sina inköp på ett fåtal storlekar och kvaliteter av artiklar, uppnår man ett fördelaktigare inköpspris än den vanliga detaljhandlaren, som måste vara sorterad och följaktligen får fördela sina inköp på ett väsentligt större antal storlekar och kvaliteter.» »Man kan sålunda påstå», fortsätta de, »att de kapitalstarka enhetsprisaffärerna parasitera på den ekonomiskt väsentligen svagare enskilda detaljhandeln.» Ställd i relation till de allmänt erkända nya riktlinjerna såväl för industrien som den moderna handeln, röjer denna uppfattning en betydande okunnighet om de problem, som näringslivet har att lösa. Inom industrien har man för länge sedan övergivit detta traditionsbundna fasthållande vid genomgående sorteringar, vid mängder av storlekar och kvaliteter. Erfarenheten har där visat, att en begränsning, en standardisering medför en sänkning av produktionskostnaderna, som skänker respektive företag en större slagkraft. I stället för en mängd fabriker, som var och en tillverkar en mångfald artiklar, har man mer och mer kommit fram till en specialisering, varigenom varje fabrik ägnar sig åt de artiklar, som speciellt passa för den, medan övriga artiklar överlåtas åt andra. Varje fabrikant kan därigenom bli stor på sin artikel.

På samma sätt förhåller det sig inom handeln. Det traditionella vidmakthållandet av fullständiga sorteringar leder till konserverandet av en omkostnadsmarginal, som är för hög, som är oekonomisk och som direkt hindrar ett överflyttande till konsumenterna av de vinster, som man inom industrien målmedvetet strävar efter att bereda dem. Påverkad av de idéer och synpunkter, som inom industrien vunnit allmän utbredning, har man därför även inom den moderna detaljhandeln, oavsett formen för densamma, börjat frånga de extrema kraven på kompletta sortiment.

Det finns för övrigt en så oerhörd rik variation av mönster, modeller, färger, kvaliteter och priser inom praktiskt taget alla av de varugrupper, med vilka detaljhandeln arbetar, att det även för ett mycket stort företag är ekonomiskt ogörligt att ta upp dem alla i sitt sortiment. Denna rika variation, för vilken något verkligt behov icke föreligger och vilken för den skull är uttryck för en oekonomisk inriktning av näringslivet på vissa punkter, har frambragts genom den fria konkurrensen. Icke ligger det väl då någon motsägelse i att en korrigerig sker ävenledes med den fria konkurrensens hjälp? Eftersom den absoluta fullkomligheten lika litet på detta område går att nå som på något annat, utan varje affär, även den mest fulländade, således redan representerar en viss begränsning och ett visst avsteg från fullständighetsprincipen, måste man inte då ge snarare erkännande än klander åt enhetsprisaffärerna, som genomfört samma begränsning med medveten konsekvens för att ur densamma utvinna hela den effektivitet, som ett sådant förfaringssätt medger? Att genom lagstiftningen förhindra utvecklingen för en sådan distributionsform vore liktydigt med ett ingrepp i den fria konkurrensen till skydd för dess oekonomiska överdrifter.

Snabb omsättning.

Genom denna begränsning av varusortimentet vinner man såsom motionärerna framhållit en snabb omsättning med därav följande väsentligt minskade lagerkostnader, räntekostnader, administrationskostnader och försäljningskostnader i förhållande till försäljningen. De kapital, som enhetsprisaffärerna investera i butiksinnredning och teknisk utrustning äro i absoluta tal betydande. Då de dessutom förfoga över stora lokaler ofta i de dyraste affärslägena med åtföljande höga hyreskostnader, är en stor omsättning ett oeftergivligt villkor för deras ekonomiska existens. Med tillhjälp av en centraliserad, stark kontroll över varudispositionerna har detta villkor kunnat förverkligas på basis av en liten lagerhållning, vilken förutom de ovannämnda relativa kostnadsminskningarna även medför en begränsning av de förlustrisker genom varornas förstöring eller värdeförsämring, som inom vissa branscher till och med måste hänföras till de centrala problemen. Medan en omsättnings-hastighet av en å två gånger per år, motsvarande en genomsnittlig lagringstid av 6 till 12 månader, för detaljhandeln i övrigt snarare torde tillhöra regeln än undantagen, kunna enhetsprisaffärerna omsätta sina lager 6 å 10 gånger om året, vilket motsvarar en genomsnittlig lagringstid av 5 till 8 veckor.

Rationell arbetsfördelning.

I rationaliseringens begrepp, såsom det numera utformats, ligger, att de funktioner, som skola fullgöras i en arbetsprocess, specialiseras och fördelas på skilda medarbetare, varefter utförandet av dem standardiseras i den mån så är möjligt. Genom att inom de större detaljhandelsföretagen införa detta begrepp vinner man en såsom ovan påpekats starkt upptriven hastighet i hela distributionsprocessen och en i förening därmed genomgående väsentlig ökning av den enskilde medarbetarens prestationsförmåga.

Såsom exempel på vad man därvid kan uppnå, må anföras en i Tyskland verkställd undersökning över antalet försäljningar per anställd inom enhetsprisaffärerna och inom detaljhandeln i övrigt. Medan de undersökta privata affärerna uppvisade ett resultat av 11 till 23 försäljningar per anställd och dag, kunde en enhetspris-koncern rapportera omkring 200. I en av de svenska enhetsprisaffärerna uppgick under en normal månad antalet försålda artiklar till omkring 270 per dag och försäljare. Det säger sig självt, att försäljningskostnaderna måste verka med väsentligt olika tyngd i affärer, som arbeta med så skilda sysselsättningsgrader. Till detta gynnsamma resultat bidrager icke blott varornas egen karaktär och de billiga priserna utan i hög grad det sätt, varpå varorna exponeras i lokalerna. De äro överskådligt ordnade i varugrupper på diskarna med åsatta priser, så att kunderna kunna ostört se på dem och undersöka dem utan tidsödande underhandlingar med ett biträde. På samma ställe, där kunden ser varan och undersöker den, där kan han sedan också betala den och omedelbart ta den med sig.

Anlitande av experter.

Differentieringen av arbetsuppgifterna ävensom arbetets omfång möjliggör inom enhetsprisaffärerna även, att man i alla viktigare positioner kan anställa för uppgiften speciellt skolade och erfarna experter. Av utomordentlig betydelse är detta i fråga om varuinköpen. Det har från enhetsprisföretagens vedersakare gjorts gällande, att de icke representera samma rika mått av sakkunskap och varukännedom som övriga detaljaffärer. Handelns egen uppfattning om sig själv jävar mycket i detta påstående, såsom också framgår av ett flertal uttalanden av handelns representanter i den av Sveriges Köpmannaförbund under hösten 1933 utgivna minnesskriften. Av nämnda förbunds dåvarande ombudsman framhölls, att detaljhandeln ofta nog blivit en uppsamlingsplats och en tummelplats för en mängd personer, som icke kunnat finna en framtid inom andra yrken. I ifrågavarande minnesskrift låter samma förbunds nuvarande ombudsman publicera resultatet av en av professor Nyström vid Columbia University i New York verkställd utredning angående förutvarande yrken för specerihandlarna i en liten stad i Wisconsin. Av 87 specerister hade endast 24 tidigare verkat inom branschen, endera såsom biträden eller som självständiga företagare på andra orter. Övriga hade rekryterats från fabriksarbetare, farmare och andra skilda yrken. Man torde kunna förmoda, att denna utredning icke skulle ha återgivits, om den icke även för svensk detaljhandel ägde aktualitetsintresse. Att den bristande sakkunskapen inom olika områden av detaljhandeln är ett överhängande problem ger sig även tillkänna i ovannämnda köpmannaförbunds ihärdiga strävande att med lagstiftningens hjälp införa vissa — i andra kammarens motion nr 27 även åberopade — kompetensfordringar för nytillkommande köpmän.

Vid sidan av den tvååriga praktik, som av köpmannaförbundet i dessa kompetensvillkor ansetts kunna garantera en viss fackkunskap, bör man ställa den under decennier förvärvade erfarenhet inom detaljhandelns olika fält, som samlats inom de bägge företag, vilka i samverkan grundade det första enhetsprisföretaget i Sverige. En objektiv jämförelse däremellan torde svårigen kunna göras, utan att samtidigt påståendet om den inom enhetsprisaffärerna förmenade bristen på sakkunskap förvisades till de grundlösa beskyllningarnas område.

Centraliserade inköp.

Icke nog med att enhetsprisaffärernas inköpscentraler utan undantag äro i besittning av experter med en mångårig, dokumenterad kännedom om respek-

tive fack. Varje inköpare kan dessutom basera sina dispositioner på den erfarenhet och den vidare blick, som förvärfvas från ett helt filialsystem och icke blott från en enskilda affär. Denna möjlighet till kontroll mellan flera ur bedömningssynpunkt likartade affärer är i flera hänseenden av utomordentligt värde.

Därigenom att enhetsprisaffärerna, såsom motionärerna anmärkt, med förbigående av grosshandeln praktisera direkta inköp hos fabrikanterna kommer den centrala inköpsavdelningen att även fylla grosshandels funktioner. Grosshandelsfunktionen är emellertid här inarbetad i företaget, varigenom den kan direkt planera och kontrollera varusortiment och lagerhållning. Tack vare den omedelbara kännedom om kundkretsens växlande behov och dess sätt att reagera, som inköpsavdelningen samtidigt kan förfoga över, kunna varuslag och varutyper, som med hänsyn till lagringstid, svåråldhet och moderisk m. m. äro oekonomiska, redan från början undvikas. Man kan med andra ord genomföra den tidigare berörda begränsningen av varusortimentet utan att behöva först betala lämpningar i form av ränteförluster, lagringskostnader och prisnedsättningar. Var och en som, utan att vara bunden av förutfattade meningar, tränger denna fråga närmare in på livet, måste förstå, att vad inköpsavdelningen i ett enhetsprisföretag främst behöver för att kunna fullgöra sina funktioner, är urskillningsförmåga. I första kammarens motion nr 13 göres däremot gällande, att enhetsprisaffärerna vid sina inköp utestänga »de förmedlare, som ej kunna undvaras, när man köper med urskillning, men väl i fråga om massinköp, vid vilka endast priset spelar någon roll». En dylik uppfattning kan därför endast förklaras med en bristande kännedom om den verkliga karaktären av det problem, som behandlas.

4. Enhetsprisaffärernas ekonomiska och sociala verkningar.

Handeln till för konsumenterna.

Det omedelbara intrycket av de i riksdagen väckta motionerna om enhetsprisaffärerna är, att förslagsställarna velat mobilisera statsmakterna till skydd för vissa begränsade kårintressen. Samtliga motioner präglas av en fientlig inställning till konsumenterna och bortse därigenom helt från den fundamentala förutsättningen, att handeln är till för konsumenternas skull och icke tvärtom. Såsom en nackdel anges, att enhetsprisaffärerna uppvisa en lägre omkostnadsprocent än andra nu gängse handelsformer. Såsom en nackdel anges den omständigheten, att enhetsprissystemet innebär en förenkling av varudistributionen med därav åtföljande mindre behov av arbetskraft. Såsom en nackdel anges också, att enhetsprisaffärerna kunna fullgöra sin uppgift med förbigående av grossist- och handelsresandekårerna. Att finna fel i dessa förhållanden låter sig knappast göra, såframt man icke anser handeln som ett nödhjälpsarbete. Vad motionärerna i själva verket här reagera emot är principer, som man allmänt tillämpat inom industrien utan att de blivit föremål för anmärkning.

Om man kan finna en distributionsform, som innebär en reducering av mellanhändernas antal, inte ligger det väl då något orätt i att begagna denna? De ekonomiska lagarna, av vilka utvecklingen beror, ha icke föreskrivit, att ett visst antal människor och vissa företagsformer under alla förhållanden skola ombesörja varuförmedlingen.

Grosshandeln.

Såsom ovan påpekats ha enhetsprisaffärerna ingalunda borteliminerat grosshandelsfunktionen. De ha endast inanordnat denna funktion inom företaget och representera sålunda den enda mellanhanden mellan producenten och

konsumenten. Då omkostnaderna det oaktat icke äro högre utan snarare lägre än inom andra företag, innebär detta, att för de varor, som enhetsprisaffärerna tillhandahålla, distributionskostnaderna väsentligt kunna minskas.

Gentemot den bestående fria grosshandeln medför detta självfallet en stark konkurrens. En fara kan det emellertid icke bli, enär de områden inom vilka en sådan av enhetsprisaffärerna etablerad direkt förbindelse med fabrikanterna är ekonomiskt genomförbar, äro så begränsade, att den självständiga grosshandeln alltid kommer att förfoga över det ojämförligt större arbetsområdet. Vägledande kan därvid vara den låga, tidigare återgivna siffra, som representerar enhetsprisaffärernas försäljning i procent av landets hela detaljomsättning.

Prisnedpressning.

Tyngdpunkten för alla de anmärkningar, som i riksdagsmotionerna utgöra en reminiscens av de tidigare argumenten från tidningar och talarstolar, ligger i den påstådda menliga inverkan, som enhetsprisaffärerna skulle utöva på industrien.

Det påstås, att enhetsprisaffärerna verka prisnedpressande, att de tvinga fabrikanterna till orimliga eftergifter, vilka direkt gå ut över varornas kvalitet och indirekt genom företagens försämrade räntabilitet över arbetarnas löner.

I betraktande av att handeln i sin verksamhet måste influeras av konsumenterna kommer alltid ett visst motsatsförhållande att råda mellan handel och industri. Någoting annat skall man icke vänta sig, så länge som den fria konkurrensen råder. Såsom part i denna motsättning intar den enskilde köpmannen varken någon bättre eller sämre ställning än enhetsprisaffärerna. Chefen för Hakonbolaget, de mellansvenska detaljhandlarnas egen inköpscentral, erinrade i Sveriges Köpmannaförbunds tidigare åberopade minnesskrift om den märkliga paradoxen, att det inom detaljhandeln betraktas som osunt och t. o. m. illojalt, då utförsäljningspris tillämpas, som ej täcka kostnaderna, medan däremot ett analogt förfaringsätt inom grosshandeln av representanterna för samma detaljhandel varken fördömes eller klandras. I den mången gång hänsynslösa konkurrensen spelar, säges det, köpmannen ofta ut »leverantörerna emot varandra för att pressa ned inköpsprisen t. o. m. under gränsen för vad som för säljaren är ekonomiskt riktigt». Gentemot leverantören drar sig sålunda den enskilde köpmannen långt ifrån för att pressa denne till priser, som icke täcka hans kostnader.

Det har gjorts gällande men icke kunnat bevisas, att denna press från de svenska enhetsprisaffärernas sida varit hårdare än från de enskilda köpmännen. Att såsom i första kammarens motion nr 13 anförts enhetsprisaffärerna särskilt »intressera sig för produktionsföretag med svag ekonomi, vilka pressas till orimliga eftergifter», är åtminstone för Enhetsprisaktiebolaget Epas vidkommande direkt stridande mot sanningen. Var äro bevisen för denna allvarliga beskyllning?

Standardiserad tillverkning.

Ytterst bottna dessa anmärkningar i oförmågan att förstå de betydande möjligheter till kostnadsbesparingar och billigare tillverkning, som fabrikanterna kunna tillgodogöra sig vid en standardiserad produktion, vilken kan av sättas i stora kvantiteter genom direkt förmedling av ett fåtal stora, och kontant betalande avnämare. I de stora inköpen och den standardiserade tillverkningen har man att söka den starkaste orsaken till enhetsprisaffärernas låga priser. Kvalitetsförsämring eller lönedepressning är däremot icke en

förutsättning för desamma, ej heller undergrävandet av fabrikanternas ekonomi.

»En viss industri», säga motionärerna, »kan väl också — för att slippa stänga fabriken — taga en leverans till underpris, men en reguljär tillverkning av varan till dessa priser kommer att medföra, att såväl industriföretaget självt som dess arbetare försätts i en sådan situation, att den länder dem båda till skada.»

Det må vara förlåtet, om man inför det första mötet med en ny företeelse låter fantasien spela något frigjord från förnuftets band. Sedan verkligheten inlagt sina bestämda jäv, har man emellertid rätt att vänta något annat. Den svenska industrien har nu under tre års tid uppträtt såsom leverantör i betydande utsträckning till enhetsprisaffärerna. Vad Enhetsprisaktiebolaget Epa beträffar, äro i runt tal två tredjedelar av de försålda varorna från svenska leverantörer. Om motionärernas mening vore riktig, skulle då icke redan nu ett flertal industriföretag ha stupat på sina leveranser eller vilja motionärerna söka göra troligt, att man i tre års tid och i ytterligare många år skall kunna ideligen byta leverantörer alltefter möjligheten att tilltvinga sig underpriser?

För en affärsverksamhet, som mer än andra bygger på en stor och snabb omsättning, kunde ingenting vara till större skada än att den för sin varutillförsel vore beroende av tillfälliga leverantörer och av en åderlåten industri. Man må nämligen komma ihåg, att åtminstone i Enhetsprisaktiebolaget Epas principer ingår att hålla ett visserligen begränsat men likväl relativt konstant sortiment. Inköp av restpartier och slumpar förekommer däremot icke.

För att belysa de möjligheter till prissänkning, som uppkomma vid stora beställningar, må anföras följande exempel. En liten fabrik för tillverkning av nysilvervaror hade bland sina övriga artiklar även tvenne fat, vilka vardera förfärdigades i kvantiteter om 2,000 stycken årligen. De för tillverkningen erforderliga verktygen och stansarna drogo en kostnad av 1 krona respektive 1:50 per fat. Hela produktionen försåldes tidigare genom grossister i små partier, vilka ytterligare i ännu mindre poster fördelades på de olika detaljisterna. Även försäljningskostnaderna per fat blevo därför relativt höga. Av vart och ett av dessa fat köpte Enhetsprisaktiebolaget Epa sedermera 20,000 stycken för ett år. Förutom det att försäljnings- och administrationskostnaderna därigenom avsevärt reducerades, sjönko även de fasta verktygs- och stanskostnaderna till en tiondedel. En betydande sänkning av försäljningspriset kunde bli följden utan vare sig kvalitetsförsämring eller försämring av fabrikantens ekonomi. På samma sätt förhåller det sig på ett flertal av den industriella produktionens områden. Påståendet att en viss industri kan taga en leverans till underpris, är endast uttryck för den yttersta konsekvensen av den regeln, att vid företag med stora fasta kostnader tillverkningspriset är i hög grad beroende av produktionens intensitet, vilken starkt ökas vid en genom massomsättning möjliggjord standardiserad framställning.

Kvalitetsfrågan.

Det finns ingenting, som hindrar, att även vid en standardiserad tillverkning kvalitetssynpunkten kommer till sin fulla rätt. I den allmänna inställning, som såväl företagare som arbetare i Sverige ha till kvalitetstillverkning, ligger redan en garanti för att denna synpunkt skall få göra sig gällande även i här berörda fall. Att tillse att så också sker, ligger i hög grad i enhetsprisaffärernas eget intresse. Med svenska folkets nedärvda motvilja mot allt, som är dåligt och underhålligt, ha även enhetsprisaffärerna att räkna.

Då dessa bygga sin verksamhet på lång sikt, vilket framgår redan av de värden, som äro nedlagda i butikerna, men även av organisationens hela upp-läggning, måste de också liksom den enskilde köpmannen skapa en fast och tillfredsställd kundkrets. Den enda väg, man därvid har att gå, är att ge kunderna goda varor. Även med aldrig så ärliga avsikter i detta hänseende kan emellertid till och med den skickligaste affärsman någon gång misslyckas. Riskerna därför äro också självfallet så mycket större för den, som syftar till att bana nya vägar. Då motionärerna framhålla, att det »offentliga vid skilda tillfällen påtalats, hurusom de svenska Epabutikerna saluföra mindervärdiga varor» må också påpekas, att då dessa fall prövats inför rättsligt forum, deras proportioner reducerats till någonting helt annat än den offentliga debatten antytt. Man må icke förglömma, att av de anmärkningar, som gjorts, de flesta mindre syftat till kundernas skydd än till slagnummer för en fientlig propaganda. Om den svenska detaljhandeln i gemen bleve utsatt för samma kritiska offentliga behandling, skulle en jämförelse med all säkerhet icke komma att utfalla till enhetsprisaffärernas nackdel.

Att sammankoppla masstillverkning och kvalitetsförsämring såsom motionärerna gjort är därför oriktigt. Då denna sammankoppling sker emellan masstillverkning av inhemska konsumtionsvaror å ena sidan och kvaliteten på landets exportfabrikat och marknaden för dessa, kan detta icke karakteriseras såsom annat än en fantastisk spekulation utan reellt underlag. För att belysa dess värde må anföras ett uttalande i Svenska Dagbladet av den 10 februari av verkställande direktören i Sveriges Järnhandlares Riksförbund, kapten Vilhelm Lind.

I en intervju med anledning av ett för tidningen relaterat inköp av en fransk kökskniv av rostfritt stål meddelade kapten Lind, att svenska sådana köksknivar äro en stor exportartikel på hela världen.

»Men har inte kvaliteten försämrats på sista tiden? Man talar om något sådant i samband med masstillverkning av billighetsartiklar», framhöll intervjuaren, och fick till svar:

»Det kan inte vara fråga om de stora Eskilstunaföretagen. De ha icke försämrat sina kvaliteter. Som ett exempel på att även en massartikel kan vara en god vara, vill jag emellertid berätta en sak. Billighetsaffärernas slagnummer lockade järnhandlarna — det finns ungefär 750 i landet — att också göra ett försök med ett sådant och det fick formen av en förskärrkniv av rostfritt, härdat stål med ebenholtskaft och den såldes till julen för 1: — krona. Den fick naturligtvis en strykande åtgång, liksom samma kniv när den kompletterats med en gaffel och lagts i ett etui, alltsammans för kronor 2:50. Varan tillverkades av Bergs i Eskilstuna och den har överallt fått beröm.»

Då man har all anledning att tro, att det närmast varit Eskilstunaindustrien, som föresvävat motionärerna vid deras konstruktion av sambandet mellan enhetsprisaffärerna och exporten, borde det här återgivna yttrandet vara särskilt ägnat att dämpa farhågorna. Därutöver visar det, att kvalitetstillverkning och masstillverkning äro med varandra väl förenliga. Först enhetsprisaffärernas konkurrens blev emellertid den drivfjäder, vilken skulle förhjälpa de svenska konsumenterna att komma i åtnjutande av den prissänkning, som utgör resultatet av deras förening.

Vad som därvid sagts om Eskilstunaföretagen, kan med samma giltighet göras gällande om svenska fabrikanter i allmänhet. Ingen torde ha rätt att underkänna deras ärliga vilja till ett gott arbete, vilket även resultaten till fulla visat.

Svenska varor.

Då Enhetsprisaktiebolaget Epa började sin verksamhet ville dess veder-sakare däri se utländska kapitalistiska intressens medel att översvämma den svenska marknaden med tyskt billigt kram. Att Enhetsprisaktiebolaget Epa var ett uteslutande svenskt företag, utövade på denna uppfattning icke något inflytande. Såsom framgår av den programförklaring, som vid företagets bildande offentliggjordes, har Enhetsprisaktiebolaget Epa alltifrån början varit inriktat på att i största möjliga utsträckning icke blott till kunderna förmedla redan befintliga svenska varor utan även uppamma en svensk produktion av sådana varor, som förut delvis av brist på lämpliga förmedlingsorgan icke kunnat tillverkas inom landet.

Man har sedermera velat göra gällande, att Enhetsprisaktiebolaget Epas intressen för svenska varor skulle stå i relation till och variera med kurserna på utländska valutor. En likartad misstro till företagets uppriktiga strävan att gynna den svenska industrien kommer till uttryck i andra kammarens motion nr 27.

»För Sveriges vidkommande», säga motionärerna, »torde de åtgärder, som utomlands vidtagits med enhetsprisaffärer, även så tillvida böra uppmärksammas, som man kan befara, att de utländska enhetsprisaffärernas leverantörer nu söka vinna ökad omsättning för sina Epavaror till de svenska enhetsprisaffärerna.»

Om dessa farhågor kan man konstatera, att de icke endast äro överdrivna utan uttryck för en felsyn på problemet. Ännu för ett relativt fåtal år sedan förekom praktiskt taget icke någon produktion av standardiserade och billiga behovsartiklar i Sverige. I varje fall hade denna en mycket begränsad omfattning. Däremot översvämmades landet med mängder av utländska varor, framför allt tyska, vilka såldes till i förhållande till varuvärdet höga priser. En av de starkast bidragande orsakerna till frånvaron av en inhemsk industri var avsaknaden av en koncentrerad efterfrågan av den art, som endast uppnås genom stora avnämare och en med hänsyn till standardvarornas låga försäljningskostnader verkställd kalkylering.

Svensk export.

Vad som stärkte de utländska fabrikanterna i deras konkurrens var att de i första hand hade en stor och upparbetad hemmamarknad såsom bas för den reguljära tillverkningen. Därest en likvärdig bas skulle kunna upprättas i Sverige för en dylik tillverkning, råder det knappast någon tvekan om att icke även Sverige skulle kunna upparbeta en hemindustri och till och med *export* av sådana artiklar. Motionärernas uppfattning, att den svenska industrien beträffande de billiga standardiserade behovsartiklarna icke kan konkurrera med utlandet, motsäges av utvecklingen själv, i det enhetsprisaffärerna under de år, som de verkat här i landet, kunnat i ständigt ökad grad verkställa sina inköp hos den svenska industrien.

Efter längre förberedelser anordnade Enhetspris-Aktiebolaget Epa i augusti 1931 — således före den svenska valutans då alldeles oförutsedda depreciering — en utställning av sådana varor, för vilka råvaror helt eller delvis funnos inom landet men vilka ditintills icke varit föremål för en standardiserad svensk tillverkning till priser, som kunde konkurrera med de utländska. Utställningen, som omfattade omkring 5,000 artiklar, besöktes av ett par hundra fabrikanter. Genom att erbjuda fabrikanterna stora fasta order å varje artikel lyckades det företaget att till Sverige överföra tillverkningen av en mängd artiklar, som tidigare importerats och att omedelbart placera beställningar å sådana artiklar till omkring 3 miljoner kronors värde.

Alltsedan dess har bolaget målmedvetet arbetat på att inom landet skapa en industri för dessa standardvaror och i detta avseende också lyckats. Det råder icke någon tvekan om att icke enhetsprisföretagen genom sina direkta åtgärder borteliminerat en onödig import av standardiserade behovsartiklar och i stället, såsom också kapten Linds uttalande i sin mån bestyrkt, tillfört landet en ny industri, vars tillverkningsvärde torde uppgå till åtskilliga miljoner årligen. Möjligheterna för denna industri att även erövra en exportmarknad äro helt beroende av den hemmamarknad, som står till dess förfogande. Från Schweiz, Holland och England m. fl. länder ha ingått förfrågningar om offerter å sådana varor av svensk produktion. Det är därför av vikt, att dessa industriers intressen och möjligheter ges allt beaktande. Att den svenska exportindustrien skulle lida skada därigenom, att vi inom landet själva tillverka de standardvaror, som tidigare importerats, är såsom förut betonats orimligt.

Småindustrien.

Dessa enhetsprisföretagens industriella strävanden ha i första hand varit ägnade att uppmuntra och stödja den s. k. småindustrien. På detta område ha de en betydelsefull uppgift att fylla. Författarna till första kammarens motion n:r 13 anföra, att enhetsprisaffärerna överhuvud taget icke alls torde föra hantverksprodukter, vilket förhållande de anse ägnat att direkt motverka av riksdagen vidtagna åtgärder till hantverkets stöd. Detaljhandeln i övrigt för emellertid icke heller hantverksprodukter, i varje fall icke i någon större utsträckning, eftersom dessa i regel alltid försålts av hantverkarna själva.

Att märka är, att det anslag, som begärts i 1934 års statsverksproposition för ytterligare stöd, är avsett icke endast för hantverket utan även för därmed jämförlig mindre industri. Inom detta senare begrepp inrymmas säkerligen en hel del just av den sorts småindustri, vilken i hög grad gynnas av enhetsprisaffärerna. Enhetsprisaktiebolaget Epas svenska leverantörer uppgå för närvarande till över 1,000 firmor, av vilka många äro av mindre storleksordning och belägna ute på landsbygden.

Förutsättning för en dylik småindustri är förefintligheten av stora och kapitalstarka avnämare, vilka frigöra produktionsföretaget från den betungande uppgift, som består i att upprätta och vidmakthålla en försäljningsorganisation, vilka dessutom genom kontantbetalning befria det från krav på större kapital för kreditgivning eller för finansiering av tillverkningen etc. Då enhetsprisaffärerna dessutom i största möjliga utsträckning föra egna varumärken, egna modeller och egna mönster, kunna de därjämte underlätta fabrikantens arbete genom att låta utarbete och tillhandahålla skisser, ritningar och mönster. För enhetsprisföretaget representera kostnaderna för dessa en obetydlighet, enär de kunna fördelas på stora kvantiteter tillverkade varor. Fabrikanter däremot ser i dem en avsevärd kostnad, enär han utan ett storföretag som avnämare icke kan lägga upp en tillverkning av större kvantiteter än som han med visshet kan påräkna att få såld. För enhetsprisföretaget är småindustrien av betydelse bland annat därigenom, att tillverkningen kan förläggas till mindre orter med lägre levnadskostnader, lägre lokalkostnader, lägre kraftkostnader m. m. och därav följande lägre tillverkningskostnader.

Hinder för industrien.

Ett oeftergivligt villkor för att en starkare utveckling av denna småindustri skall kunna äga rum är dock, att den befrias från den olidliga förföljelse, som den ännu är utsatt för från Sveriges Köpmannaförbund. Det är känt, att nämnda förbund alltsedan enhetsprisaffärernas tillkomst utvecklat ett intensivt arbete för att komma dem till livs. När ingenting annat lyckades, tillgrip man

metoden att utfärda svarta listor på enhetsprisaffärernas leverantörer och att sedermera bojkotta och blockera dem. I dessa sina åtgärder har Köpmannaförbundet uppträtt med en i konkurrensstrider osedvanlig hänsynslöshet, vilken åsamkat icke bara enskilda företagare utan hela landet svåra skador. För enhetsprisaffärerna ha blockaderna verkat hindrande. Det är självfallet svårare att fullfölja sitt program för varusortimentets sammansättning och utbyggnad, när man i sina dispositioner är begränsad av de lagar, som instiftats icke av regering och riksdag men väl av ett förbund, vars uppgift det är att bevaka en konkurrerande kårs intressen. Alltid stå emellertid de utländska marknaderna till buds, när de inhemska stängas. Den industri däremot, som på den inhemska marknaden skall finna sin utkomst, försättes under trycket av en dylik beklämmande kortsynt politik i betydande svårigheter. Det finns bevis för att beställningar till miljoner kronors värde skulle kunna ha kommit den svenska industrien tillgodo men i stället på grund av åtgärder från Sveriges Köpmannaförbund placerats utomlands. Att dessa åtgärder uppenbarligen icke äro avsedda att upphöra, torde framgå av Köpmannaförbundets till Kungl. Kommerskollegium avgivna yttrande med anledning av den av professor R. Bergendal verkställda utredningen om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter.

Kalkyleringsmetoder.

Den strid, som nämnda förbund nu i tre år bedrivit och alltjämt bedriver mot enhetsprisaffärerna, är icke dikterad av ideella eller principiella motiv utan är uteslutande medel för en organiserad konkurrens. Samma principer, som man hos enhetsprisaffärerna fördömer, strävar man nämligen i sin dagliga gärning metodiskt efter att tillämpa. Dit höra såväl principen om en koncentration av inköpen som en omläggning av kalkyleringen för standardvarorna. »Tillkomsten av enhetsprisaffärerna» skriver förbundets organ, »har emellertid fäst uppmärksamheten på en nödvändighet, som rätt länge stått klart för många affärsmän, nämligen att kalkyleringen i viss mån måste läggas om med hänsyn tagen till försäljningskostnaderna för varje särskilt varuslag.» Just denna omläggning av kalkyleringen som efter enhetsprisaffärernas tillkomst framtvings inom detaljhandeln har sin särskilda betydelse med hänsyn såväl till handelns utveckling som till de sociala verkningarna.

Social rättvisa.

Bland konsumenterna kan man avgränsa vissa skikt av lägre inkomsttagare, vilka för sin behovstäckning äro praktiskt helt hänvisade till de billiga standardiserade behovsartiklarna. De högre inkomsttagarna däremot ha i regel större krav. De önska ett större urval för sina inköp, de föredra mera individuellt och mera modebetonade varor. I en affär, där alla dessa varor äro sammanförda och där kalkyleringen sker genom den sedvanliga fördelningen av omkostnaderna i form av ett procentuellt pålägg på inköpsvärdet utan hänsyn till, vad det verkligen kostar att lagra och sälja de olika varuslagen, komma de lättsålda standardvarorna att belastas proportionsvis för hårt. I sin tur har detta till följd, att de till standardvarorna uteslutande hänvisade kunderna få bidraga till kostnaderna för de andras behov av större urval, av modebetonade varor och av betjäning i form av hemsändning och kredit m. m. Den till större social rättvisa syftande differentiering av prisbildningen, som enhetsprisaffärerna bidragit till att genomföra, ha motionärerna karakteriserat såsom »en fullständig desorganisation på varuprisernas område», vilket »blivit till ett hot mot näringslivets sunda utveckling». Vad man däremot synes bortse från är att denna av ekonomiska faktorer grundade differentiering av prisbildningen — långt ifrån att desorganisera konsumenternas ekonomi —

i hög grad är ägnad att stärka den. »Epa-basarerna ställa icke till allmänhetens förfogande någon större grad av kundtjänst», framhålles i andra kammarens motion nr 27. Eftersom kundtjänst lika litet som handeln som helhet är något självändamål, vore det föga förenligt med sund ekonomi att ställa kundtjänst till förfogande, då den inte behövs. Att så likväl på många håll sker, innebär en onödig beskattning av konsumenterna. Ofta blir följden, att den ene kunden får betala för den andres bekvämlighet. Då enhetsprisaffärerna icke ställa vare sig kredit eller — utom i undantagsfall — hemtransport till förfogande, bortfalla de därav föranledda kostnaderna, varvid besparingen kommer kunderna tillgodo i de låga prisernas form.

De handelsanställda.

Vad i övrigt enhetsprisaffärernas sociala verkningar beträffar, framhålla författarna till första kammarens motion nr 13 att den mekanisering av varudistributionen, som anses ligga i enhetsprissystemet, utgör en avsevärd olägenhet för butiksbiträdeskåren. En ytterligare reduktion av den yrkesutbildade arbetskraften skulle bli en följd av denna mekanisering. Såsom tidigare vid tvenne tillfällen framhållits, representera de svenska enhetsprisaffärerna högst omkring 1 % av landets detaljhandel. Är det troligt, att denna enda procent eller ens dubbla denna mängd skall kunna utöva något starkare inflytande på butiksbiträdeskåren eller dess förhållanden? Även om svaret skulle blivit ja, låge däri ingenting avskräckande, när enhetsprisaffärernas personal i flera avseenden äro väsentligt bättre ställda än personalen i en mängd enskilda mindre affärer. Deras löne- och anställningsförhållanden äro reglerade genom kollektivavtal med Svenska Handelsarbetareförbundet. — Utom en med ålder och tjänstetid stigande lön, till vilken även kommer provision å respektive försäljningsbelopp, föreskriver detta avtal ordnad semester, övertidsersättning och ersättning vid sjukdom.

Att den övervägande delen av de anställda utgöres av kvinnor torde näppligen heller kunna anföras såsom ett fel. Även dessa kvinnor böra dock ha rätt att leva, att skaffa sig en inkomst och sitt uppehälle. Enhetsprisaffärerna avvika för övrigt i det hänseendet icke i nämnvärd utsträckning från andra företag inom detaljhandeln. Kungl. Socialstyrelsens utredning år 1925 angående de affärsanställdas arbets- och löneförhållanden gav sålunda vid handen, att exempelvis inom manufakturbranschen 77.4 % av de anställda voro kvinnor, medan mode- och pälsvaruaffärerna sysselsatte 99.4 % kvinnlig butikspersonal.

Det har även av motionärerna gjorts gällande, att möjligheterna för de handelsanställda att bli sina egna minska i den mån enhetsprisaffärerna fortsätta att expandera. I betraktande av de tidigare antydda gränserna för denna expansion borde även dessa farhågor kunna lämnas därhän.

Handelns utveckling.

För handelns sunda utveckling spela enhetsprisaffärerna en roll, som man icke får bortse ifrån. Att utvecklingen före enhetsprisaffärernas tillkomst varit långt ifrån sund, därom vittna de uttalanden, som tidigare anförts ur Köpmannaförbundets Minnesskrift. Därom vittna ytterligare de krav, som från köpmannahåll framförts om kompetensvillkor och detaljhandelns koncessionering.

I Stockholm funnos vid 1931 års utgång 7 salutorg, 10 saluhallar, 1,937 mjölkbutiker, 471 kött- och fläskbutiker, 257 fiskbutiker och 1,689 butiker för diverse matvaror. Förutom salutorg och saluhallar räknade livsmedelshan-

deln i Stockholm sålunda 4,354 utöfvare, varav 332 tillkommit under året. I dessa siffror finner man ett uttryck för utvecklingens gång.

Genom koncessioner för nyetablering av detaljaffärer kan man möjligen hindra en snabbare tillväxt men man konserverar därigenom ett gammalt system. Att inom detta, där tusende viljor strida mot varandra, genomdriva en rationell organisation, att genomföra rationella inköpsmetoder och rationella arbetsmetoder är dömt att från början misslyckas, om man borteliminerar det naturliga korrektiv, som den fria konkurrensen själv bär i sitt sköte under formen av nya företagstyper och uppkommande storföretag.

Under trycket av den genom dessa skärpta konkurrensen kommer en sanering till stånd. Behovet av kapital, av kunnighet och skicklighet skärpes och utvecklingen länkas in på sina rätta banor. Efter detta schema har den industriella utvecklingen förlöpt. Ingenting motsäger, att icke handelns väg är densamma. Den lagstiftning däremot, som föreslås i andra kammarens motion nr 28, ehuru syftande endast mot enhetsprisaffärerna, är ägnad att verka inom hela detaljhandeln. Dess verkningar skulle icke komma att främja densamma.

Lagstiftning.

För denna påyrkade lagstiftning finnes icke någon annan grund än de utländska förebilderna. Man har därvid åberopat Danmark och Norge, man har åberopat Tyskland, Schweiz och Österrike m. fl. länder, men man har icke nämnt Amerika och England, där enhetsprisaffärerna längst förekommit. Man har heller icke nämnt Holland, Belgien, Frankrike och Italien.

Lagarna i varje land böra stiftas med hänsyn till varje enskilt lands förhållanden. Svenska förhållanden, objektivt bedömda, ge i detta hänseende icke skäl för någon lag.

Det säges i första kammarens motion nr 13, att åtgärder mot enhetsprisaffärerna och därmed jämförliga företag från statsmakternas sida vidtagits i Danmark och Norge. I dessa länder har det aldrig funnits några enhetsprisaffärer, vilket åtminstone vad Danmark beträffar beror på att filialbildning överhuvud taget icke är möjlig.

I Tyskland gäller förbud mot öppnande av nya eller utvidgning av gamla enhetsprisaffärer. Tysklands ekonomiska betryck är dock icke vårt. Tysk detaljhandel är icke svensk. En blick på den officiella statistikens siffror är tillfyllest för att bestyrka detta. Medan Tysklands handel — enligt Statistisk Årsbok — år 1925 sysselsatte 3,753,000 personer på en befolkning av i runt tal 62 miljoner — omkring 6 % — hade Sverige år 1920 218,000 inom handeln verksamma på en befolkning av i runt tal 6 miljoner — d. v. s. endast något mer än 3 $\frac{1}{2}$ %. I tider av sådan nöd och sjunkande köpkraft, som präglad de senare årens Tyskland, men från vilken Sverige undgått att drabbas lika hårt, är det självklart, att konkurrensen i Tyskland nått en skärpa, som i Sverige är okänd.

Även i Schweiz tyda siffrorna på en hårdare konkurrens. Den schweiziska handeln sysselsatte 1920 217,000 personer — nära nog samma antal som i Sverige — på en befolkning av i runt tal 4 miljoner invånare, vilket gör nära 5 $\frac{1}{2}$ %. Den nyligen införda lagen i Schweiz drabbar för övrigt icke endast enhetsprisaffärerna utan större företag överhuvud taget inom detaljhandeln, vare sig i mångfilialaffärens form eller annan. Det betänkande från den schweiziska prisbildningskommissionen, som låg till grund för lagförslaget, framhöll emellertid, att detaljhandeln icke finge invagga sig i den tron, att dess framgång vore avhängig av eventuella åtgärder mot varuhus och enhetsprisaffärer. Vad som förorsakade trycket på detaljhandeln var snarare den allmänna krisens verkningar, varför man genom lagstiftning ingalunda kunde

förvänta en fullständig sanering av handel och hantverk. Något bestämt ståndpunktstagande gentemot enhetsprisaffärer eller varuhus utgör den ifrågavarande, till och med 1935 gällande lagen, icke, vilket i förbundsrådets yttrande särskilt betonades.

I Frankrike har lagstiftning varit föreslagen, men av parlamentet helt nyligen avböjts. I Österrike råder förbud överhuvud taget mot öppnandet utan tillstånd av nya detaljhandelsföretag eller utvidgning av de bestående.

Den lagstiftning, som sålunda förekommer, är förestavad av den ekonomiska krisens verkningar i respektive länder. Vad Sverige beträffar, äro dessa verkningar icke tillnärmelsevis av samma styrka som i de ovan berörda länderna. Icke dess mindre ha enhetsprisföretagen här, i varje fall Enhetsprisaktiebolaget Epa, självmant iakttagit en viss återhållsamhet. Sedan oktober 1932 har sålunda någon ny filial icke upprättats. Det kan göras gällande, att byggnadskonflikten för detta lagt hinder i vägen. Oavsett denna skulle emellertid endast ytterligare en affär etablerats, vilken befann sig under byggnad, när konflikten utbröt och för vilken hyreskontrakt tecknats långt tidigare. Den av motionärerna befarade och såsom motiv för lagstiftningskravet åberopade snabba utbyggnaden av filialnätet efter konfliktens slut saknar därför åtminstone för Enhetsprisaktiebolaget Epas vidkommande all grund. En lagstiftning är av dessa skäl icke av behovet påkallad.

Sammanfattning.

Då såsom här har påvisats någon ekonomisk grund icke finnes för en rättslig särbehandling av enhetsprisaffärerna utan ett ingrepp gentemot dem skulle innebära icke blott ett obefogat och betänkligt avsteg från den i 1864 års förordning erkända näringsfriheten utan även ett ingrepp i den fria konkurrensen till skydd för dess brister, kan en sådan lagstiftning under inga förhållanden tillstyrkas.

Behovet av den utredning, som av motionärerna begärts rörande enhetsprisaffärernas ekonomiska och sociala verkningar, är icke heller i motionerna styrkt. Då emellertid en förutsättningslös utredning för enhetsprisaffärerna uppenbarligen utgör den enda möjligheten till att bli befriad från de grundlösa beskyllningar, med vilka den offentliga diskussionen rör sig, har Enhetsprisaktiebolaget Epa för sin del ingenting att invända emot densamma. En dylik utredning skulle dock icke kunna ge en objektiv bild av enhetsprisaffärernas förhållande till den svenska industrien och till svensk kvalitetsproduktion, därest icke även de åtgärder, som av Sveriges Köpmannaförbund vidtagits för att förhindra svenska leveranser till enhetsprisaffärerna, samtidigt komme att av de lagstiftande myndigheterna beaktas.

3) BILAGA TILL ENHETSPRIS AKTIEBOLAGET EPAS UTLÅTANDE.

Ur Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den ²⁹/₁₀ 1930.

De Svenska Enhetsprisaffärerna inför starten.

Nytt miljonbolag omhänderhar rörelsen.

Första affären öppnas i Örebro i början av november.

Grundandet av det bolag, som i Sverige skall bedriva enhetsprisaffärer, har nu, enligt vad H. T. erfar, ägt rum. Dess namn är Enhetsprisaktiebolaget

Epa och aktiekapitalet har satts till en miljon kronor. Styrelsen består av major E. F. H. Helling, direktör H. G. Turitz, konsul I. Aronsson och disponent J. A. Berg.

Enhetsprisaffärerna komma att drivas efter mönster av liknande affärer i Amerika och England, där de blivit synnerligen populära. I Europa har, förutom i England, på senare år grundats enhetsprisaffärer i Tyskland, Frankrike, Holland, Belgien, Schweiz och Italien, i vilka länder de arbeta med stor framgång.

De bärande principerna för detta slag av detaljhandel äro följande: Antalet varuslag, som föres, begränsas systematiskt, men beställas i så stora mängder, att tillverkningen av desamma kan rationaliseras och standardiseras samt försäljningspriserna avsevärt nedbringas. Försäljningspriserna standardiseras ävenledes, i det endast ett fåtal prislägen förekomma. Härigenom och genom en i detalj systematiserad uppläggning av varorna i försäljningslokalerna, åsyftande överskådlighet och snabb expedition, förenklar försäljningsproceduren, vilket i sin mån bidrager till möjligheten att hålla låga priser. Genom leverans av varorna i möjligaste mån direkt från fabrikanterna till detaljaffärerna bliva distributionskostnaderna lägre.

Genom denna standardisering av artiklarna till kvalitet, storlek och pris, genom införandet av populära förpackningar och även genom en minskning av artiklarnas antal blir det möjligt att i vårt eget land tillverka, ja till och med att härifrån exportera en mångfald varuslag, som nu måste importeras, ehuru de helt och hållet eller till väsentlig del bestå av svensk råvara. En dylik standardisering har förut icke varit möjlig, då snart sagt varje handlande önskat sin egen kvalitet och form på den av honom förda varan. Den möjliggöres nu genom Epabolagets centralisation av inköpen, varigenom en stor del fabrikanter bliva i tillfälle att framgångsrikt konkurrera med utländska företag.

Åtskilliga inhemska småindustrier kunna på detta sätt erhålla en betydlig upprykning, då Epabolagets strävan är att i största möjliga utsträckning använda svenska varor. Idén har också av svenska fabrikanter mottagits med det största intresse.

Det nya bolaget avser att öppna sina första affärer i början av november i Örebro, i slutet av november i Västerås och i början av december vid Götgatan i Stockholm. Det slutliga antalet affärer, som kommer att öppnas, är ännu icke bestämt, men komma sådana endast att förläggas till städer, vars invånarantal överstiger 30,000.

Vidimeras:

E. Högdén.

S. Sundell.

Bilaga B.

1) TEMPO AKTIEBOLAG, YTTRANDE.

Till riksdagens andra lagutskott.

Sedan andra lagutskottet genom skrivelse av den 2 februari 1934 berett Tempo Aktiebolag tillfälle att inkomma med yttrande över vissa vid innevarande års riksdag väckta motioner rörande de s. k. enhetsprisföretagen inom detaljhandeln, får bolaget härmed vördsamt anföra följande.

I ärendet hava väckts följande motioner:

1:o) — — — — —
 2:o) — — — — —

3:o) — — — — —
 4:o) — — — — —

Till en början vill bolaget erinra, att herrar Walléns och Nybloms under 3:o) angivna motion i sak innehåller samma hemställan som herr Walléns motion nr 397 i andra kammaren 1933. — — — — —

Vad som i anledning av motionen nr 397 i andra kammaren år 1933 då anfördes av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott samt av de myndigheter och institutioner m. m., som voro i tillfälle att avgiva yttrande, gäller enligt vår uppfattning helt och fullt även i avseende å herrar Walléns och Nybloms nu förevarande motion nr 501 i andra kammaren.

Sveriges detaljhandlarkår och den fria konkurrensen.

I herr Jacobssons m. fl. motion har gjorts gällande att enhetsprisaffärerna skulle bygga sin verksamhet på »psykos». Det är icke så lätt att förstå, vad som härmed avses. Men vi ha uppmärksammat huru detaljhandlarkåren och dess talesmän genom en våldsamt kampanj i föredrag, tidningsartiklar m. m. sökt inom vårt land uppjaga en sjuklig och fullkomligt ogrundad opinion mot enhetsprisaffärerna. För att få mera resonans för denna kampanj har man framställt enhetsprisaffärerna som en fara för landets hela näringsliv och blåst upp frågan till en betydelse, som den alls icke äger i verkligheten.

Till belysning av denna sak förtjänar erinras därom, att en mer än femtio-årig utveckling av enhetsprisaffärerna i Nordamerikas förenta stater icke fört dessa affärer längre än att deras rörelse omfattar knappa 2 % av den amerikanska detaljhandeln, och att de svenska enhetsprisaffärerna säkerligen icke ens behärska 1 % av detaljhandeln i Sverige — medan däremot den kooperativa rörelsen behärskar 15 % av samma handel. Redan härav är uppenbart, att någon fara icke kan hota Sveriges land och folk från enhetsprisaffärerna.

Den ekonomiska utvecklingen kan, enligt vad erfarenheten visar, icke i längden stävjas genom statsingripanden; när ett visst statsingripande i det ekonomiska livets yttringar påkallas från något håll, beror det oftast på att man där icke vill eller kan *anpassa* sig efter utvecklingens krav. I föreliggande fall är det enligt vår mening de enskilda detaljhandlarna, som önska bliva av med en konkurrent, som vunnit vissa framgångar genom att på ett lyckligt sätt lösa de organisatoriska grundproblemen för en rationellt skött varudistribution. Man har funnit lösningen på dessa problem vara: litet lager och en snabb omsättning av detsamma, standardiserade varor till låga priser, små omkostnader och rationell inköpsorganisation, samt tillämpat dessa principer i högsta möjliga grad i enhetsprisaffärerna.

Handelns uppgift är och har alltid varit att förmedla och jämna de producerade varornas väg från producenten till konsumenten. Det är på handelns möjlighet och förmåga att distribuera varor från producenten till konsumenten som domen skall fällas över den ena eller den andra handelsformen i vår tid.

Den fria konkurrensen å handelns område, som utgjort en svenska folkets rättighet i mer än två tredjedels sekel, begär man nu, att statsmakterna skola inskränka. Anledningen härtill kan i realiteten icke vara någon annan än att tillströmningen till handelsyrket, särskilt detaljhandeln, blivit för stor, vilket i sin tur medfört, att omsättningen per företag blivit för liten och omkostnaderna för höga. Man önskar, med andra ord sagt, få bort några företag och därvid har man i syfte att tillgodose en enstaka samhällsgrupps intresse — de enskilda detaljhandlarnas — föreslagit, att de företag, som kunnat nedbringa distributionsomkostnaderna och som i övrigt rationaliserat och centra-

liserat sin verksamhet bättre än de övriga, skola förkvävas. Man har därvid icke tagit hänsyn till, att den konsumerande allmänheten, därest en sådan åtgärd bleve verklighet, nödgades erlagga högre pris för de varor, den måste förvärva, än vad annars skulle vara fallet.

En sådan åtgärd skulle dessutom gå stiek i stäv mot hela den senare utvecklingen på varudistributionens område. Det är uppenbart att en allmän reaktion inträtt mot de relativt höga distributionskostnader, med vilka detaljhandeln tidigare arbetat; med stöd av denna reaktion hava nya handelsformer uppstått, vilka i regel särskilt ha i sikte att nedbringa dessa kostnader. Sådana nya former äro:

konsument-koperationen (Kooperativa Förbundet och konsumtionsföreningar),

producenternas egna affärer (fabriksbodas, Singer-filialerna, Husqvarna-depåerna, Oscaria skoaffärer, choklad- och konfektyrindustriens butiker, Tvålhuset Resia m. fl.),

postorderaffärer (Åhlén & Holm A.-B. m. fl.),
och slutligen

enhetsprisaffärer (Enhetsprisaktiebolaget Epa och Tempo A.-B.).

Alla dessa affärsformer ha det gemensamt, att de på varudistributionen söka tillämpa de moderna rationaliseringsprinciper, som på andra områden, exempelvis inom industrien, medfört så storartade resultat.

Av det ovanstående skulle man möjligen kunnat få den uppfattningen, att den privata detaljhandeln riskerar att bliva distanserad av bl. a. mångfilialföretagen. Erfarenheterna från utlandet ha emellertid visat, att den enskilda handeln ändock haft en förvånansvärt stor livskraft och trots konkurrensen kunnat väl hävda sin ställning.

Detaljgranskning och bemötande av motionerna.

Sedan bolaget nu framfört några allmänna synpunkter på frågan, övergår bolaget till att i detalj granska motionernas innehåll och de därvid gjorde påståendena. Enligt motionärerna ha erfarenheterna rörande enhetsprisaffärernas verkningssätt i vårt land icke kunnat framläggas förrän nu. Dessa erfarenheter skulle enligt motionärernas påståenden i huvudsak vara följande:

1) Den enskildes ekonomi råkar i allvarlig fara genom att enhetsprisaffärerna bygga på psykos, i det att allmänheten suggereras att köpa, icke för behovstäckning, utan därför att varorna äro billiga.

2) Betydande medborgargrupper skulle ha »avsevärt ohägn» av en fortsatt utbredning av enhetsprisaffärer, nämligen detaljköpmän, grossister, handelsresande, handelsbiträden, hantverksidkare och industriarbetare.

3) En utveckling av enhetsprisaffärerna skulle betyda en rubbning av den svenska industriens kvalitetsproduktion.

1. Den enskildes ekonomi och enhetsprisaffärerna.

Vad först beträffar påståendet att den enskildes ekonomi råkar i fara genom enhetsprisföretagen, så har det hittills ansetts, att det svenska folket har tillräckligt gott förstånd och ekonomiskt sinne att självt bestämma över sina privata vardagsinköp. Det har överlämnats åt den enskilde att själv bedöma pris och kvalitet och att avgöra var, när och hur han eller hon vill göra sina inköp. Men sedan enhetsprisaffärerna börjat vinna insteg här i landet, synes man i köpmannakretsar ha ansett sig kunna konstatera, att det svenska psyket i själva verket är behäftat med allvarliga defekter. Det har sagts gång på gång under de senaste åren — i köpmantidningar, i föredrag o. s. v. — att en-

hetsprissystemets framgångar i avsevärd utsträckning bygger på hypnotism och suggestion, på »en slags psykos» enligt herr Wohllins m. fl. motioner. Man kan kanske skada en konkurrent genom att insinuera, att de som handla hos honom ej äro vid sina sinnens fulla bruk, men ett sådant påstående kan dock ej tagas på allvar i en saklig diskussion om den ena eller den andra handelsformens berättigande.

Då motionärerna icke närmare utvecklade vad de avse med sitt tal om psykos, är det svårt för oss att göra något sakligt bemötande. Vi vilja dock lämna några korta notiser om de yttre anordningarna av vår försäljningsverksamhet, enär det väl är på dessa talet om »psykos» skulle basera sig.

Vi söka i våra affärer att efter bästa förmåga placera artiklarna så, att de ligga tillgängliga för kundernas inspektion. Vi begagna härvid ofta, då dagsljuset ej räcker till, specialbelysning av diskar, hyllfack etc. Ävenså försöka vi på allt sätt göra uppläggningsen av varorna så smakfull, ändamålsenlig och tilltalande som möjligt. Detsamma göra alla intresserade detaljister efter råd och lägenhet.

På grund av att vi måste begagna stora butikslokaler söka vi även att liva upp den stillhet, som eljest skulle råda, med att i samband med försäljning av grammofonskivor utsända musik genom en högtalare. Den stora allmänheten torde i själva verket icke tycka om att gå omkring i en stor, tyst affärslokal, där stegen eka och varje beställning eller förfrågan hörs vida omkring. Genom lättheten att överblicka varusortimentet, genom lättheten att betala och utfå det köpta samt genom de talrika kunderna skapas en atmosfär, som publiken finner angenäm. Våra affärer äro, precis som detaljhandeln i övrigt, till 90 % beroende av en fast, ständigt återkommande kundkrets. Om vi med konstlade medel lyckades framtinga köp från kundernas sida, som dessa sedan funne olämpliga och onödiga, skulle detta mest skada oss själva. Vi vilja betona, att vår verksamhet liksom varje annan god detaljhandel avser att sälja goda varor till billigt pris och att behandla våra kunder så, att de fatta förtroende för våra affärer och bliva fasta kunder.

II. Enhetsprisaffärerna i relation till olika medborgargrupper.

Motionärerna påstå vidare, att betydande medborgargrupper skulle ha »avsevärt ohägn» av en fortsatt utbredning av enhetsprisaffärerna.

Det är obestridligt, att tillkomsten av enhetsprisaffärer medfört en ökad konkurrens inom vissa branscher och på vissa orter. Propagandan mot denna företagsform har dock blåst upp saken till sådana proportioner, att kontakten med verkligheten alldeles gått förlorad. I Förenta staterna, där denna företagsform existerat i över femtio år, utgör, såsom tidigare framhållits, enhetsprisaffärernas omsättning endast omkring 2 % av hela detaljhandelsomsättningen. Men det faktum kvarstår, att en rationalisering inom detaljhandeln genom uppkomsten av mångfilialföretag inom olika branscher måste föra till liknande konsekvenser som rationaliseringen medfört och medför inom industrien. Men ingen har på allvar velat skydda små och omoderna fabriker och verkstäder på det sätt, man här vill tillämpa inom detaljhandeln, nämligen genom förbud mot moderna och rationellt skötta företag, detta trots att man inom industrien måste räkna med arbetslöshet som en följd av rationaliseringen, medan inom detaljhandeln mänsklig arbetskraft icke kan ersättas med maskiner i någon nämnvärd utsträckning.

Problemet om medelklassens bestånd som ett stabiliserande skikt mellan ytterlighetsriktningarna i samhället är ytterligare en av de frågor, som ha dragits in i diskussionen om enhetsprisaffärerna. Att dessa affärer skulle utöva någon märkbar inverkan på klassgrupperingen i samhället är uteslutet

redan av det skälet, att den roll, de spela, är så försvinnande liten. — Vi påpeka i detta sammanhang, att inom de nya företagen ett stort antal arbets- och inkomstmöjligheter uppstå, vilka ekonomiskt och socialt äro fullt jämförbara med privathandelns.

Mot enhetsprisaffärernas *inköpsmetoder* har mycken kritik riktats. Sålunda påstå motionärerna, att inköpspriserna pressas ned så långt som möjligt, och att man därvid begagnar sig av egendomliga metoder. Man skulle nämligen intressera sig för produktionsföretag med svag ekonomi, vilka företag pressas till orimliga eftergifter. Inköpsmetoderna skulle föranleda lönereduktioner och försämring av varornas kvalitét samt därjämte leda till en *allmän* tendens till lönereduktioner och kvalitetsförsämringar.

Häremot må anföras följande. Påståendet att enhetsprisaffärerna särskilt skulle göra sina inköp hos företag med svag ekonomi är oriktigt. Enhetsprisaffärerna äro lika mycket som andra företag beroende av goda och leveranskraftiga förbindelser. De arbeta på lång sikt och ha därför ett starkt ekonomiskt intresse av att skapa en jämn och trygg tillförsel av varor. Vi söka samarbeta med leverantörerna på sådant sätt, att båda parternas intressen bli på bästa sätt tillgodosedda. Att handla annorlunda vore kortsynt. —

När en enskild detaljist infor drar offerter, anger han den önskade kvaliteten, och leverantörerna få sedan underbjuda varandra i pris. Ett enhetsprisföretag går ofta den andra vägen. Leverantörerna få med utgångspunkt från de givna förslägena överbjuda varandra i kvalitet, och ordern går till den, som kan leverera den bästa varan, förutsatt att denna uppfyller företagets fordringar på kvalitetsstandard. Såvitt vi kunna förstå, finns det i frågan om de ekonomiska verkningarna för leverantören ingen skillnad mellan detaljhandlarnas och enhetsprisaffärernas olika sätt att ernå bästa möjliga vara för billigaste pris, och vi stå alldeles oförstående inför de slutsatser, herr Jacobsson m. fl. kommit till i detta sammanhang. »En sådan inköpsmetod kan uppenbarligen medföra, att fabrikanten för att kunna fullgöra leveransen till det låga priset . . . företager lönereduktioner eller försämrar varans kvalitet. För att kunna konkurrera följa andra fabrikanter efter och resultatet kan bli en allmän tendens till lönereduktioner och kvalitetsförsämring.»

Är frestelsen till lönereduktion och kvalitetsförsämring mindre, om leverantören får sitt pris nedpressat till ett minimum, än om han bringas höja kvaliteten till gränsen av sin förmåga? Hela argumentet framstår vid minsta eftertanke som fullständigt obefogat.

Talet om oskäligen prispressning gentemot leverantörerna torde i de allra flesta fall ha sin grund i det förhållandet, att enhetsprisaffärerna kunna göra sina inköp avsevärt billigare än de fristående affärerna. Det billigare priset är emellertid ekonomiskt motiverat och beror ej på någon otillbörlig pressning. Enhetsprisföretagens omfattning gör det möjligt att göra stora beställningar på en gång, och fabrikanten får i veckor eller månader koncentrera sin produktion på en enda eller ett fåtal artiklar. Han blir därigenom i stånd att ordna och planera sin tillverkning betydligt effektivare och billigare, än när han måste plöttra bort sig på småposter av än den ena och än den andra varan. Arbetskostnaderna bli faktiskt lägre *per enhet av varan*, men arbetarnas förtjänst blir därför icke minskad utan snarare tvärtom. Fabrikanten kan ofta utjämna sin säsong och sysselsätta sina arbetare, tack vare att han erhåller stora order i god tid. Bidragande till lågt pris är även, att leverantören av enhetsprisaffärerna får kontant betalning för varan, medan han eljest ofta måste lämna långa och kanske osäkra krediter. Det är självfallet, att enhetsprisföretagen under sådana förhållanden kunna köpa avsevärt billigare utan rubbning av fabrikantens vinstmarginal eller av de arbetslöner, som han betalar.

Enhetsprisföretagen ha även beskyllts för att i stor utsträckning importera varor och därigenom ställa svenska arbetare utan arbete. I själva verket förhåller det sig så, att det för dessa företag är mycket oekonomiskt att importera varor, bl. a. av det skälet, att de långa leveranstiderna, som äro ofrånkomliga vid import, nödvändiggöra en mer omfattande lagerhållning än önskvärt är. Genom att en stor efterfrågan samlats på en hand och därigenom stora engångsorder möjliggjorts, har det i flera fall varit möjligt för enhetsprisföretagen att förmå svenska producenter att med gott ekonomiskt utbyte taga upp tillverkning av artiklar, som tidigare endast kunnat erhållas utifrån. Enhetsprisföretagen tjänstgöra sålunda ofta som en stimulans för den inhemska produktionen. *Beklagligtvis ha emellertid enhetsprisaffärerna understundom varit nödsakade att placera order i utlandet, emedan svenska fabriker ej vågat åtaga sig leveranserna på grund av påtryckningar och bojkottot från köpmannasammanslutningar.* Dessas nitälskan om den svenska industrien torde alltså knappast kunna berättiga dem att utesluta enhetsprisaffärerna från detaljhandeln. *De varor, som distribueras genom Tempoaffärerna, äro till 80 % av värdet av svenskt ursprung.*

Motionärerna anföra vidare, att enhetsprissystemet skulle utgöra en allvarlig fara för det svenska hantverkets bestånd. Det torde emellertid stå klart för var och en, att hantverkets utveckling endast i mycket ringa mån sammanhänger med detaljhandels utveckling. Det är industrialiseringen och rationaliseringen på produktionens område, som har medfört en tillbakagång för hantverket, och detta långt innan enhetsprisaffärer ens voro påtänkta i Sverige. Av de varor, som säljas av fristående detaljister med samma kundkrets som enhetsprisföretagen, kan endast en ytterst liten del vara hantverksprodukter.

Det har talats och skrivits mycket om de låga löner, som enhetsprisföretagen påstås betala sina anställda, men någon bevisning i form av siffror och statistik har ej presterats på denna punkt. Orsaken härtill är uppenbarligen, att enhetsprisaffärerna i själva verket avlöna sin personal lika högt och i regel högre än vad personer med lika kompetens eljest erhålla. För att påvisa hur ovederhäftig kritiken har varit, framläggas i särskild bilaga Tempo A.-B:s löneskalor för var och en av de tre affärerna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

III. Enhetsprisaffärernas varustandard.

Den tredje stora anmärkningen emot enhetsprisaffärerna är, att de skulle *åstadkomma en kontinuerlig försämring av varukvaliteten*, varigenom de kunna rubba vår svenska industris kvalitetsproduktion och därmed åstadkomma smakförsämring och förslappad inställning till det gedigna och det äkta. Motionärerna påstå till och med, att exportfabrikaten skola komma att få sitt goda renommé i viss grad oförmånligt påverkat, vilket i sin tur skulle leda till betänkliga följder för vår handelsbalans.

Till en början anmärkes att det är svårt att inse, hur enhetsprisföretagen eller deras leverantörer skulle kunna menligt inverka på kvaliteten av t. ex. de svenska exportartiklarna, såsom pappersmassa, trä, järn och stål, malm, tidningspapper, kullager, separatorer, motorer, telefonapparater o. s. v. Motionärerna ha ej heller lyckats klargöra sammanhanget. De hänvisa till erfarenheter i utlandet. Man tänker då närmast på de anglosaxiska länderna, Kanada, U. S. A., England, som äro de enda, där enhetsprissystemet vunnit en mera betydelsefull ställning inom detaljhandeln. Såvitt vi ha oss bekant, har detta förhållande icke medfört någon sänkning av kvalitetsstandarden i dessa länders produktion och export.

För egen del få vi meddela, att Tempos inköpsavdelning, vilken är iden-

tisk med Ähln & Holms, nedlägger synnerligen stor omsorg på att hålla en hög kvalitetsstandard. Vi göra detta i fullt medvetande om, att det endast är på den vägen vi kunna vinna och bibehålla allmänhetens förtroende. Det är inga överord, om man påstår, att få enskilda detaljister basera sina inköp på så ingående och sakkunnig kvalitetsbedömning som just mångfilialföretagen, vilka genom sin större omfattning ha möjlighet att hålla sig med verkliga specialister för detta arbete.

Att i en affär sälja prisbilliga artiklar, torde i och för sig ej kunna be-tecknas som ett fel. En mycket stor del av de varor, som distribueras genom den fristående handeln, falla inom samma prisrayon som enhetsprisaffärernas varor. Det är heller ingenting som hindrar enhetsprisföretagen från att införa högre prislägen än de nu gängse. Avgörande i varje särskilt fall måste ju bliva — inte kvaliteten i och för sig och inte priset i och för sig — utan förhållandet mellan kvalitet och pris. För dem, som behöva se på slanten, är en enkel och billig vara bäst, dock alltid under den ovillkorliga förutsättningen, att den är god och lämplig för sitt ändamål.

Det har sagts, att en hammare, som man köper hos Tempo för 75 öre, icke är en förstklassig hammare. En snickare skulle inte vara nöjd med den. Detta är fullkomligt sant. Hammaren är inte avsedd för snickaren, och han köper ej heller denna hammare. Den är avsedd för personer, som i sitt hushåll behöva ett verktyg för enkelt vardagligt bruk. Det är ett slöseri, som ej alla ha råd till, att för ett sådant ändamål köpa en förstklassig snickarhammare för kronor 2:50. Sjuttiofemöreshammaren är *utmärkt för sitt ändamål och i förhållande till priset av högre kvalitet* än 2:50 kr.-hammaren. Det förhåller sig på samma sätt med många av de artiklar, som föras i enhetsprisaffärerna.

En annan anmärkning mot enhetsprisföretagen är, att desamma icke föra genomgående sorteringar. »De inskränka sig till att hålla blott vissa varor, vilka av en eller annan anledning visa sig särskilt begärliga. Genom att man sålunda koncentrerar sina inköp på ett fåtal storlekar och kvaliteter, uppnår man ett fördelaktigare inköpspris än den vanliga detaljhandlaren, som måste vara sorterad och följaktligen får fördela sina inköp på ett väsentligt större antal storlekar och kvaliteter.» Motionärerna komma från dessa premisser fram till den överraskande slutsatsen, att »de kapitalstarka enhetsprisaffärerna parasitera på den ekonomiskt väsentligen svagare enskilda handeln».

Om man på distributionens område skall kunna överflytta de fördelar, som stordriften medfört inom industrien, måste man emellertid också taga industriens metoder till hjälp. Det är genom dessa metoder — *specialisering och standardisering* — som de senaste årtiondenas ekonomiska uppsving blivit möjligt. Det är på den vägen den svenska industrien har nått den position, den i dag har. Och det har knappast fallit någon in att beteckna dessa metoder såsom oriktiga eller omoraliska förrän nu, då mångfilialföretagen börjat konsekvent tillämpa dem inom detaljhandeln. Det var tack vare en långt driven specialisering och standardisering som Henry Ford lyckades förvandla bilen från en leksak för miljonärer till ett fordon för folket. Trots detta har Ford aldrig ansetts som en parasit utan som en god och framgångsrik affärsman. *Enhetsprisaffärernas specialitet är helt enkelt att tillgodose allmänhetens behov av dagliga förbrukningsartiklar.*

Motionärerna anmärka vidare på, att enhetsprisföretagen spara in på sina omkostnader genom att de ej lämna något större mått av kundtjänst. Det är alldeles riktigt, att så är fallet. Tempoaffärerna ha slopat den vanliga kundtjänsten såtillvida, att de ej lämna kredit och ej, annat än i undantagsfall, skicka hem varorna till kunderna. Det är inga småbelopp, som härigenom

inbesparas. Som ett exempel kan nämnas att för ett stort varuhus i Skandinavien kostnaderna för varje hemsändning i genomsnitt belöpa sig till 40 öre. Räntor och förluster på utestående fordringar samt kostnader för hemsändning måste i andra affärer kalkyleras in i försäljningspriset som omkostnader, och försäljningspriset blir härigenom väsentligt högre, än det annars skulle ha blivit. Och det är att märka, att *alla* kunder få betala detta högre pris, oavsett om de ta dessa »tjänster» i anspråk eller icke. Den, som betalar kontant och själv bär hem varan, måste i alla fall hjälpa till att betala för dem, som begära varorna hemskickade eller köpa på kredit utan att betala sina skulder.

Vår åsikt är, att vi både ur prisbillighetens och rättvisans synpunkt bäst tillgodose våra kunders intressen genom att icke påtvinga dem en dyrbar kundtjänst. Om våra kunder i Tempoaffärerna någon gång kunna känna det som en olägenhet, att de måste betala kontant och själva bära hem de köpta varorna, så kunna de å andra sidan vara förvissade om, att de ha sparat en slant därigenom. *Enligt vår uppfattning är största möjliga varuvaluta för pengarna det ojämförligt viktigaste. Vi söka efter bästa förmåga ge våra kunder det, som i alla fall är den väsentliga och den bästa kundtjänsten, nämligen goda varor till låga priser.*

Slutord.

Med hänvisning till vad vi här ovan anført, få vi slutligen i några få punkter sammanfatta, vad Tempo Aktiebolag strävar efter inom svensk detaljhandel:

att med minsta möjliga kostnader förmedla distributionen av varor från fabrikanten till den konsumerande allmänheten,

att föra svenska produkter i största möjliga utsträckning,

att alltid bibehålla en god kvalitetsstandard,

att icke handla med slumppartier utan med reguljära varor,

att alltid lämna riktiga upplysningar om varornas kvalitet, kvantitet etc., så att köparen icke bibringas någon falsk föreställning om varan.

Tempo aktiebolag äges helt av Åhlén & Holm A/B och är ett rent svenskt företag under enbart svensk ledning.

Enär motionerna syfta till begränsning av näringsfriheten och tillkommit för att försöka skapa ett skydd för en viss intressegrupp — den enskilda handeln — enär motiven härför innebära trängsynta skråsynpunkter på näringslivets tillstånd och behov och enär slutligen den fria tävlan och den fria prisbildningen äro nödvändiga för utvecklingen inom näringslivet, anse vi, att de av motionärerna framförda förslagen om utrednings igångsättande icke äro tillräckligt motiverade.

Skulle emellertid riksdagen finna en utredning om enhetsprisaffärerna påkallad, tillåta vi oss att kraftigt framhålla nödvändigheten av att undersökningen göres allsidig och sälunda även omfattar den enskilda detaljhandeln och övriga former av varudistributionen, så att det blir fullt klarlagt i vad mån de olika affärsformerna bäst fylla sin uppgift i allmänhetens tjänst. I råd på oss ankommer äro vi villiga att på allt sätt lämna vår medverkan till en eventuell utredning av detta slag.

Vi hava till fullo visat, att enhetsprisaffärernas inverkan på den privata detaljhandeln i motionerna och den allmänna diskussionen överdrivits på ett fullkomligt orimligt sätt samt att denna inverkan i själva verket är mycket obetydlig. Förslaget att genom en provisorisk lagstiftning lägga hinder i vägen för näringsfriheten, till och med innan man verkställt en ordentlig och allsidig utredning, synes oss därför synnerligen omotiverat.

På grund av vad vi sålunda anfört, hemställa vi vördsamt att motionerna icke måtte föranleda någon åtgärd.

Stockholm den 17 februari 1934.

TEMPO AKTIEBOLAG.

Gösta Ahlén.

2) BILAGA TILL TEMPO AKTIEBOLAGS YTTRANDE.

Tempo A.-B:s avlöningsskalor i Stockholm, Göteborg och Malmö.

1) *Avlöningsskala för försäljningspersonal:*

	Stockholm	Göteborg	Malmö
a) Nybörjare 16—17 år	60:—	60:—	60:—
b) 18 år fyllda	90:—	75:—	75:—
c) 19 år med minst 1 års affärsvana	105:—	90:—	90:—
d) 20 » » » 2 » »	120:—	105:—	105:—
e) 21 » » » 3 » »	140:—	120:—	120:—
f) 22 » » » 4 » »	160:—	135:—	135:—
g) 23 » » » 5 » »	180:—	150:—	150:—
h) 25 » » » 6 » »	—	160:—	160:—

Utom den fasta lönen utbetalas försäljningsprovision av $\frac{1}{4}$ % å resp. avdelnings försäljningssumma. Första biträden uppbära dessutom en provision av $\frac{1}{10}$ %.

Försäljningspersonalen t. ex. vid Tempo A.-B:s affär här i Stockholm utgör 46 personer; totala antalet anställda vid samma affär är 70.

2) *Lager-, kontors- och ekonomipersonal i övrigt* avlönas i överensstämmelse med på resp. ort gällande avtal eller enligt allmänt tillämpad praxis inom de medelstora eller större företagen.

All personal har rätt till sjukersättning under viss tid, fri konsultation av läkare, extra betalning för övertid, semester etc. i enlighet med bolaget upprättat kontrakt.

Bilaga C.

SVERIGES KÖPMANNAFÖRBUND.

Till Riksdagens andra lagutskott.

I skrivelse av den 2 dennes har andra lagutskottet anmodat oss att avgiva yttrande över dels likalydande motionerna I: 13 av herr Wohlin m. fl. och II: 30 av herr Hagberg i Malmö m. fl., dels motionen II: 27 av herr Jacobsson m. fl., dels motionen II: 28 av herr Meyerhöffer m. fl., dels ock motionen II: 501 av herrar Wallén och Nyblom. Samtliga dessa motioner beröra de s. k. enhetsprisföretagen och vi tillåta oss därför behandla dem i ett sammanhang.

Det är med stor tillfredsställelse Sveriges Köpmannaförbund finner att frågan angående Epaföretagens inverkan på det svenska näringslivet genom ovan nämnda motioner upptagits till allsidig prövning inom riksdagen. Sveriges Köpmannaförbund har sedan länge haft anledning följa Epaföretagens

affärsmetoder såväl i Sverige som i utlandet. Vi ha därvid kommit till samma slutsatser som motionärerna beträffande Epasystemets skadeverkningar. Den redogörelse, som av motionärerna lämnas för Epaföretagens ruinerande prispolitik, vilken blott kan genomföras så länge en reguljär detaljhandel tillhandahåller allmänheten kvalitetsvaror, vilka hos fabrikanterna inköpas till rimliga priser, är utan tvivel riktig. Epaföretagen leva som parasiter på den enskilda detaljhandeln. Man kan fråga sig, om det är riktigt, att den ofta kapitalsvaga detaljhandeln är efter år indirekt skall bära upp detta nya av storkapital understödda affärssystem. Möjligen kunde samhället kräva ett sådant offer av detaljhandeln, därest den nya varudistributionsmetoden fyllde ett behov, som detaljhandeln icke kunde tillfredsställa, om alltså konsumenternas intresse oundgängligen krävde, att Epaaffärer upprättades. Av motionärernas utredning synes emellertid framgå, att något konsumentintresse icke trädes för när, därest restriktiva åtgärder vidtagas mot Epaföretagen. Tvärtom är ju, såsom motionärerna framhålla, förhållandet det att Epaföretagen suggerera allmänheten att köpa varor, varav den icke har något behov. När därtill kommer, att de salubjudna varorna ofta äro av mindervärdig kvalitet är det, enligt vår mening, även ett konsumentintresse att Epaföretagens utveckling begränsas.

I likhet med motionärerna finna vi Epasystemets kvalitetsförsämrande inverkan ingiva allvarliga betänkligheter. Svensk industri och svenskt hantverk ha lyckats behålla sina marknader och erövra nya positioner främst av det skälet, att de svenska varorna äro kända som kvalitetsvaror. Skulle en ändring i detta förhållande inträda och de svenska varorna sålunda förlora i anseende, kan detta uppenbarligen få svåra följder för den svenska exportindustrien. Att Epas affärsmetoder äro ägnade att framkalla en sådan kvalitetsförsämring har motionärerna utförligt påvisat. Den schweiziska prisbildningskommissionen, vars betänkande återopas i herr Jacobssons m. fl. motion, har under årtal ägnat den schweiziska detaljhandeln ett ingående studium. Kommissionen har kommit till samma slutsatser som motionärerna: Epasystemet verkar kvalitetsförsämrande. Vi anse, att den officiella schweiziska kommissionens utlåtande bör tillmätas desto större vitsord, som de svenska Epaföretagen, enligt egen utsago, tillämpa samma metoder som de schweiziska.

Beträffande Epaföretagens inställning till den svenska industrien äro vi för övrigt i stånd att framlägga ett belysande dokument. En svensk fabrikant hade offererat Epa dels bakelitartiklar och dels tennljusstakar. Offerten ställdes till Epas förläggare och inköpsföretag A.-B. Turitz & C:o, Göteborg. Som svar å offerten erhöi fabrikanten följande svar, som ställts till vårt förfogande.

»Återkommande till tidigare korrespondens betr. rubr. kunna vi meddela Eder, att vi under innevarande år sålt cirka 80,000 st. bakelitartiklar sorterade inom de varuslag, varå Ni tidigare erhållit prover. Vi äro för dagen icke benägna att lämna mera exakta siffror betr. vår försäljning av bakelitartiklar.

Vi be Eder godhetsfullt förstå saken som den är. Givetvis äro vi även i fortsättningen intresserade för att sälja så mycket svenska artiklar som möjligt i våra affärer. Förhållandet är dock för närvarande det, att vi åtminstone hittills varit den största konsumenten av dessa engelska bakelitartiklar och har följden blivit den, att vi kommit upp i ifrågavarande fabriks lägsta prisklass, vilken förmån ingen annan svensk firma ernått. På grund härav ha vi hittills varit utan konkurrens och vilja naturligtvis icke medvetet, hur behjärtansvärt företaget än är, medverka till att uppamma en svensk industri, som sedan på grund av flera bidragande orsaker skulle bli nödsakad att sälja dessa artiklar även till andra svenska firmor till priser motsvarande våra.

Betr. offererad tennljusstake kunna vi icke acceptera det av Eder erbjudna priset, alldenstund detsamma icke lämnar oss önskvärd handelsavance. Med

hänsyn till att priset å tenn oavbrutet gått upp synes det oss som om det numera skulle bli fullständigt omöjligt att kvarhålla denna artikel i vårt sortiment. Vi se oss fördenskull nödsakade att avstå från köp och anhålla om Edert ben. överseende för det extra besvär vi förorsakat Eder.

Vi teckna

Högaktningsfullt

Aktiebolaget Turitz & C:o
Hellmuth.»

Detta dokument talar för sig självt och kräver inga ytterligare kommentarer. Motionärerna beröra även de sociala verkningarna av Epasystemet. Den stora svenska detaljhandelskåren drabbas ju direkt av konkurrensen från Epaföretagen. Detaljhandlarna ha hårt tryckts av den ekonomiska krisen. De ha emellertid med egna krafter sökt övervinna svårigheterna. Deras strävan har varit att på ett allt bättre sätt söka betjäna allmänheten. Ingalunda vilja vi påstå, att detaljhandeln i detta nu representerar en idealisk form av varudistribution. Mycket återstår ännu att reformera. Vi hävda emellertid, att detaljhandlarna ådagalagt och ådagalägga en ärlig vilja och strävan att fylla sin uppgift i samhället. Under sådana förhållanden kunna de emellertid med åtminstone moralisk rätt begära, att statsmakterna vidtaga sådana åtgärder, att deras verksamhet ej i onödan försvåras. För samhället torde det vara av betydelse att ej den stora del av den svenska medelklassen, som direkt eller indirekt är beroende av detaljhandeln, bringas i än värre ekonomiska besvärligheter. Epasystemet är en av de företeelser, som bidraga till att undergräva detaljhandlarnas ställning. Är det icke under sådana förhållanden rimligt om statsmakterna vidtaga restriktiva åtgärder mot enhetsprisföretagen, detta desto mera som den svenska arbetarklassen, liksom grossister och handelsresandekåren samt butiksbiträdeskåren indirekt skadas genom Epasystemets verkningar — något som särskilt framhålles i den Wohlin-Hagbergska motionen? Vidtagas restriktiva åtgärder mot Epasystemet drabba dessa egentligen blott det storkapital, som stöder företaget och uppbär den stora vinsten. Det torde emellertid vara möjligt för detta storkapital att intressera sig för andra grenar av det svenska näringslivet, där dess insats skulle bli av mera positiv och uppbyggande betydelse.

Vi finna sålunda de utredningskrav, som med olika motiveringar framföras i motionerna I: 13, II: 30, II: 27 och II: 501 välgrundade.

Även om den sålunda ifrågasatta utredningen bedrives med skyndsamt, torde man icke kunna undvika, att under den tid utredningen pågår, enhetsprisaffärer nyetableras i sådan utsträckning, att ett eventuellt framtida beslut om förbud mot ytterligare etablering av enhetsprisaffärer icke får något större värde. Enligt vad som kommit till vår kännedom äro redan förberedelser vidtagna för öppnande av nya enhetsprisaffärer på ett flertal platser i landet. Byggnadsstrejken har emellertid hitintills lagt hinder i vägen för affärernas öppnande. Sedan konflikten inom byggnadsbranschen nu lösts, torde man kunna vänta, att antalet enhetsprisaffärer hastigt ökas. Utan tvivel kommer denna nyetablering att forceras, därest riksdagen fattar beslut om utredning av enhetsprisaffärernas berättigande.

Med hänsyn till vad sålunda anförts få vi livligt tillstyrka det yrkande om temporärt förbud mot utvidgning och nyetablering av enhetsprisaffärer, som herr Meyerhöffer m. fl. framställer i motionen II: 28. Vi finna de skäl motionärerna framföra för ett sådant förbud synnerligen vägande. Om nämligen riksdagen anser, att en utredning bör företagas rörande enhetsprisaffärerna, är det givetvis av betydelse, att Epasystemet under den tid utredningen pågår

icke tillåtes skapa sig en sådan ställning, att ett framtida ingripande blott får ringa effekt eller endast med stora svårigheter kan företagas.

De lagar och förordningar från Tyskland, Österrike och Schweiz, som äro bifogade herr Jacobssons m. fl. motion visa också, att man i dessa länder funnit det nödvändigt och möjligt, att införa särskilda lagbestämmelser mot Epa. Det schweiziska förbundsrådet uttalar i sin av den schweiziska förbunds församling bifallna proposition bl. a., att om man har för avsikt, att överväga åtgärder gentemot enhetsprisaffärernas obegränsade utveckling »bör man i första hand tillse, att under tiden inga nya storföretag inom detaljhandeln uppstå». I följd härav föreslog förbundsrådet förbud mot öppnande av nya och utvidgning av bestående enhetsprisaffärer intill slutet av 1935. Detta blev också förbunds församlingens beslut. Vi anse, att samma skäl, som dikterade de schweiziska statsmakternas beslut, böra vara avgörande för den svenska riksdagen. En temporär inskränkning av näringsfriheten torde här väl kunna motiveras. Under nu rådande kristider ha ju för övrigt statsmakterna funnit skäl föreligga att på olika områden göra ingrepp i det fria näringslivet, vilka mer eller mindre stått i strid mot de principer, som ligga till grund för näringsfrihetsförordningen.

Enda möjligheten att nå ett avgörande vid denna riksdag torde vara, att riksdagen beslutar en lag i enlighet med det förslag, som framlägges i herr Meyerhöffers m. fl. motion. Häremot kan visserligen invändas, att riksdagen icke bör besluta en lag, som tillkommit på initiativ av enskild motionär. Lagrådet har ju sålunda ej haft tillfälle yttra sig. Gentemot dessa betänkligheter vilja vi framhålla, dels att andra lagutskottet ju har tillfälle göra erforderliga formella justeringar i den föreslagna lagtexten, dels att motionärerna vid utarbetande av lagförslaget synes ha byggt på den erfarenhet, som vunnits vid lagstiftning i främmande länder. Under sådana förhållanden synes man kunna förvänta att Kungl. Maj:t, därest riksdagen för sin del beslutar en lag, skall ha möjlighet att promulgera densamma.

Under hänvisning till vad vi sålunda anført, få vi vördsamt tillstyrka dels de i motionerna I: 13, II: 30, II: 27 och II: 501 framförda yrkandena om utredning angående de s. k. enhetsprisföretagen, dels ock det i motionen II: 28 framlagda förslaget till lag om förbud mot öppnande och utvidgning av s. k. enhetsprisaffärer.

Stockholm den 17 februari 1934.

SVERIGES KÖPMANNAFÖRBUND.

V. Strömberg.

Gustaf Borgström.

Bilaga D.

SVERIGES GROSSISTFÖRBUND.

Till Andra lagutskottet.

Anmodade att avgiva yttrande över vid årets riksdag framlagda motioner angående utredning m. m. beträffande de s. k. enhetsprisaffärerna få vi vördsamt anföra följande:

Motionen i första kammaren nr 13 av hr Wohlin m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 27 av hr Jacobsson m. fl., nr 30 av hr Hagberg m. fl. och nr 501 av hrr Wallén och Nyblom avse i huvudsak förslag om utredning av enhetsprisaffärernas verkningar. Dessa motioner kunna därför i ett sammanhang behandlas.

Vår organisation intager den principiella inställningen, att statliga ingripanden inom handeln så mycket som möjligt måste begränsas. Enskild företagsamhet och fri näringsverksamhet ha för den ekonomiska utvecklingen varit av sådan betydelse, att de icke onödigtvis böra hämmas. Denna ekonomiska frihet måste dock helt naturligt utövas under ansvar i samhällets och dess olika bebyggares intressen.

Beträffande det s. k. Epasystemet gäller som bekant, att detsamma föranlett en konkurrens, hårdare och bittrare än genom något annat varudistributionssystem. Denna konkurrens har tagit sig uttryck av icke allenast ekonomisk karaktär. Icke heller har det kunnat undvikas, att i debatten om Epasystemet ingått även annan argumentering än den rent ekonomiska.

Vi äro övertygade om, att en utredning om Epasystemet i åtskilliga avseenden skulle vara ägnad att klargöra i samband med detta system stående förhållanden. Möjligheterna för ett objektivt bedömande av systemets fördelar och nackdelar skulle bli större. De motsatsförhållanden, som nu yppat sig och som endels äro ofrånkomliga, skulle säkrare och sakligare kunna avgränsas. Redan på grund härav finna vi ögonblicket väl valt för en utredning beträffande enhetsprisaffärerna, vilken utredning sannolikt redan genom sin tillkomst skulle vara ägnad att medverka till en avspänning.

Utredningen synes oss desto mer befogad, som redan nu åtskilliga omständigheter tala för en kontroll och begränsning av de s. k. enhetsprisaffärerna. Förhållandena inom vissa andra stater giva härutinnan beaktansvärda exempel. Icke endast Tyskland och Österrike utan även det med vårt land mer jämförbara Schweiz hava genom statsåtgärder mot enhetsprisaffärerna tagit ställning emot desamma. Detta har givetvis icke skett utan tungt vägande skäl. Det må i detta avseende vara tillräckligt hänvisa till den schweiziska utredningen om Epasystemet.

Det har sagts, att enhetsprisaffärernas andel av varuomsättningen i Sverige är så obetydlig, att dessa affärer åtminstone på grund härav borde tolereras. Vi bortse ifrån, att ett sådant resonemang principiellt är oriktigt. Vi vilja i stället framhålla, att enhetsprisaffärernas inverkan på det övriga näringslivet icke kan mätas allenast med omsättningssiffrornas storlek. Enhetsprisaffärernas metoder ha en ännu större inverkan på handeln i dess helhet. Så kan t. ex. framhållas att den kvalitetsförsämring, som enhetsprisaffärerna medverkat till och som närmare omförmäles i motionerna, kan befaras bli ytterligare utsträckt även till den reguljära handeln, så framt icke enhetsprisaffärerna på lämpligt sätt stävjas.

På grund av de skäl, som anförts i de olika motionerna och de omständigheter, som vi här ovan ytterligare påpekat, anse vi sålunda den i motionerna föreslagna utredningen snarast böra ske.

Till ovannämnda motioner ansluter sig den av hr Meyerhöffer m. fl. väckta motionen i andra kammaren nr 28 med förslag till visst förbud mot öppnande av och utvidgning av de s. k. enhetsprisaffärerna. Detta förbud, som skulle gälla medan den i de övriga motionerna föreslagna utredningen påginge, finna vi vara en självklar konsekvens av ett eventuellt utredningsbeslut.

Såsom i hr Meyerhöffers motion med all rätt framhålles, riskerar man i annat fall, att utredningen på förhand kommer att bindas. Den nu äntligen avblåsta byggnadsstrejken har under den sista tiden hindrat Epasystemets utveckling. När byggnadsverksamheten åter igångsättes, har man att räkna med, att en ökad nyetablering och utvidgning av olika enhetsprisföretag kommer att ske. Därest vidare en utredning kommer till stånd utan temporärt förbud mot öppnandet av nya Epasystemer, är det i hög grad sannolikt att Epasystemets utveckling kommer att forceras. Men därigenom kommer också utredningsresultatet att i hög grad förryckas. Möjligheterna att med effekt vid-

taga på grund av utredningen eventuellt motiverade åtgärder mot Epasystemet förminskas.

Ett temporärt förbud mot öppnande och utvidgning av enhetsprisaffärerna skulle även medföra den fördelen, att utredningen påskyndades. Ju förr utredningen kunde slutföras, desto förr skulle — om det nu visar sig, att Epasystemet besitter de goda egenskaper, som dess tillskyndare göra gällande — Epaföretagens frihet återvinnas. Epaföretagens ledning skulle alltså, därest ett temporärt förbud kommer till stånd, ha större skäl att snabbt ställa utredningsmaterial till förfogande och överhuvud taget på allt sätt underlätta utredningen.

Vi tillstyrka alltså även förslaget till lag om förbud mot öppnandet och utvidgning av s. k. enhetsprisaffärer.

Stockholm den 19 februari 1934.

SVERIGES GROSSISTFÖRBUND.

Karl Erik Hasselblad.

K. E. Gillberg.

Bilaga E.

SVERIGES INDUSTRIFÖRBUND.

Till riksdagens andra lagutskott.

Med skrivelse av den 2 innevarande februari har andra lagutskottet till Sveriges Industriförbund för yttrande överlämnat vissa vid årets riksdag väckta motioner berörande de s. k. enhetsprisaffärerna. Med anledning härav får Industriförbundet anföra följande.

Enhetsprisaffärer uppstodo för första gången för omkring 50 år sedan i Förenata Staterna. De hava sedan nått sin största utveckling därstädes och i England. De hava på senare tid spritt sig till ett flertal andra länder. I Sverige grundades den första enhetsprisaffären år 1931 i Örebro.

I flera länder har enhetsprissystemet på sista tiden blivit föremål för reglerande lagstiftning gående ut på förbud mot öppnande av nya eller utvidgning av redan befintliga affärer, men det bör uppmärksammas att någon sådan lagstiftning icke vidtagits varken i Förenata staterna eller England, d. v. s. just de länder, där systemet i fråga först uppstått och ännu i dag nått sin vidsträcktaste tillämpning. Den lagstiftning, som i andra länder vidtagits, härrör från de allra senaste åren och har direkt betingats av den skärpning i all konkurrens, som karakteriserat den under dessa år pågående allmänna affärskrisen. Särskilt den tyska lagstiftningen kan betecknas såsom utgörande blott ett led uti den nya tyska regimens försök att genom statsingripande reglera konkurrensförhållandena överhuvud taget inom näringslivet. Förbudet mot att öppna enhetsprisaffärer är blott en detalj uti en lagstiftning som redan ger tyska regeringen rätt att exempelvis förhindra upprättandet av nya eller utvidgning av redan befintliga industriföretag.

Vid ett bedömande överhuvud taget av de olika spörsmål, som framkommit i samband med enhetsprissystemet, förtjänar det framhållas, att detta distribu-

tionssystem redan på grund av sin egenart knappast är möjligt att använda annat än i relativt stora samhällen. Det är i själva verket ett storstadsfenomen. I systemet ligger en naturlig begränsning, oberoende av all lagstiftning. Att så är förhållandet framgår av de relativt låga omsättningssiffror enhetsprisföretagen hava att uppvisa i förhållande till detaljhandelns totala omsättning. I Förenta staterna hava enhetsprisaffärerna efter mer än 50 års existens endast nått en omsättning av 1.8 procent av detaljhandelns totala varudistribution. Motsvarande siffra för Tyskland är 1.2 procent. För Sverige är det på grund av bristerna i vår statistik för den inre handeln svårt att ange någon motsvarande procentsats. Siffran torde dock röra sig om ungefär en procent.

Varudistributionens uppgift är att, såsom den sista länken i produktionskedjan, betjäna allmänheten genom att på billigaste och bekvämaste sätt sörja för dess behovstäckning. Sedan lång tid tillbaka har det från såväl producent- som konsumenthåll framhållits såsom ett önskemål att varudistributionen måtte förbilligas. I samband härmed har betonats nödvändigheten av att varudistributionen tillgodogör sig de organisatoriska förbättringar, som spelat så stor roll särskilt för industriens utveckling, och vad sålunda framhållits har i lika mån gällt distributionen av industriens som lantbrukets produkter. Förbundet vill ingalunda underkänna betydelsen av de allvarliga strävanden i sådan riktning, som göras inom den stora detaljistkåren och dess organisationer, men vill å andra sidan såsom sin åsikt uttala, att varje nytt distributionsystem, som visar sig i stånd att på ett billigt och ändamålsenligt sätt fullgöra sin uppgift i den konsumerande allmänhetens tjänst, bör få tillkomma och arbeta utan andra hinder än som kunna betingas av dess eventuella, verkligt påvisade och uppenbara skadeverkningar.

Det torde icke förväntas, att Industriförbundet här skall yttra sig om de eventuella skadeverkningar av enhetsprissystemet, som kunna drabba den köpande allmänheten. Förbundet saknar härom direkt kännedom, men vill dock ifrågasätta, huruvida det är något för denna distributionsform karakteristiskt att »suggerera» allmänheten till inköp av varor, av vilka den ej har något verkligt behov. Användandet i detta sammanhang av ordet »psykos» synes innebära en påtaglig överdrift och kan möjligen finna sin förklaring uti den naturliga, men säkerligen övergående nyfikenheten hos allmänheten gent emot en ny och mycket omtalad försäljningsmetod. Att på lagstiftningsväg söka skydda allmänheten mot att inköpa onödiga varor just när inköpen ske i enhetsprisaffärer, synes icke kunna motiveras varken av dessa affärers karaktär eller av deras omfattning, särskilt när man icke ansett nödigt att härutinnan legalt kontrollera eller begränsa så betydelsefulla och effektiva distributionsmetoder som Kooperationen och postorderaffärerna, och för övrigt av de bästa skäl lämna allmänheten full frihet i ifrågavarande avseende, när det gäller hela den vanliga detaljhandeln.

Vad åter beträffar de eventuella skadeverkningarna på produktionen vill Industriförbundet här inskränka sig till att belysa denna fråga närmast i den mån den berör industrien. För jordbrukets alster torde enhetsprisaffärer vara av ringa betydelse och hantverkeriernas produkter torde redan på framställningsstadiet hava sedan länge varit utsatta för en så svår konkurrens, att enhetsprissystemet i och för sig icke kan nämnvärt påverka det svenska hantverkets livsmöjligheter.

Men inom industrien föreligga redan en rad erfarenheter, som förtjäna att vinna beaktande vid andra lagutskottets behandling av de föreliggande motionerna. Industrien har ingen anledning att betvivla, att såsom uppgivits för närvarande vida mer än hälften av de varor, som försäljas i landets enhetsprisaffärer, härröra från svensk produktion. Om icke vissa omständigheter föreläggat, som torde vara andra lagutskottet välbekanta, skulle säkerligen en

ännu större del av denna omsättning hava svenskt ursprung. Därvid är att märka, att enhetsprisaffärernas inköp merendels röra sig om för varje gång relativt mycket stora kvantiteter med korta eller inga krediter. Det har vid flera tillfällen visat sig, att beställningar från enhetsprisföretag utgjort ett verksamt stöd för industriföretag, som genom en stor fast order kunnat anskaffa moderna maskiner och införa billigare tillverkningsmetoder. Därigenom har vidare i flera fall svenska industriföretag kunnat upptaga tillverkning av vissa enklare varor, som ej förut kunnat framställas inom landet till konkurrensdugliga priser. I denna omständighet kan man finna en förklaring till på vissa håll framkomna antydningar att sådana order från enhetsprisföretag gått ut på en sänkning av vederbörande tillverkares normala kvalitetsstandard eller eljest överhuvud taget haft sådan effekt. Sådana antydningar vill Industriförbundet bestämt tillbakavisa såsom ogrundade liksom även påståendet att enhetsprisaffärerna skulle föranleda industrien att medverka till att lågkvalitetsvaror kunna givas sken av att vara av högre kvalitet. Intet belägg har givits för dylika påståenden. Såsom fullt ogrundade vill Industriförbundet även beteckna farhågorna för att den svenska industriens effektuerande av order från enhetsprisaffärer skulle på något sätt kunna influera på den höga kvalitetsstandard, som kännetecknar de svenska exportprodukterna. Vår höga standard behöver ej rubbas av att vi upptaga tillverkning av billiga varor, avsedda för den bredare köparkretsens konsumtion. De svenska varornas höga kvalitet är det svenska folkets på samma gång som den svenska industriens viktigaste vapen och tillgång i den allt skarpare konkurrensen om världsmarknaden. Ingenting kommer att kunna föranleda svenska industriföretag att frivilligt avstå från det kvalitetstecken, som en varas svenska ursprung alltjämt utgör. Detta torde vara en tillräcklig garanti för att nämnda farhågor äro ogrundade, alldeles bortsett därifrån, att det är svårt att föreställa sig, hur överhuvud taget leveranser till enhetsprisaffärer skulle kunna menligt inverka på kvaliteten hos våra stora standardartiklar: trävaror, pappersmassa, papper, järn och stål, kullager, separatorer, agafyrar m. m.

Emellertid innebär redan väckandet av de föreliggande motionerna ett vittnesbörd om att enhetsprisaffärerna ådragit sig livlig uppmärksamhet och väckt till liv en rad viktiga spørsmål. Om också mycket av motionernas innehåll kan betecknas såsom ogrundade farhågor eller obevisade beskyllningar, innebära dock rena befintligheten av sådana farhågor och beskyllningar ett oroande och icke önskvärt moment inom vårt näringsliv. En objektiv utredning, åsyftande att klarlägga de från den vanliga detaljhandeln avvikande distributionsmetodernas verkliga plats inom och inflytande på vår varudistribution och varuproduktion, skulle måhända kunna undanröja onödiga missförstånd och misstankar. Industriförbundet kan icke yttra sig om, huruvida en sådan objektiv undersökning är påkallad och om den lämpligen bör vidtagas på offentligt uppdrag och under offentligt överinseende. Den synes närmast komma att få karaktären av en ekonomiskt-social akademisk avhandling av den art, på vilken den statliga utredningsverksamheten nyligen lämnat tvenne intressanta exempel. Men Industriförbundet kan icke ur de föreliggande motionerna eller ur sin kännedom om där behandlade spørsmål draga den slutsatsen, att någon annan åtgärd i ärendet är behövlig eller sakligt motiverad.

Stockholm den 24 februari 1934.

SVERIGES INDUSTRIFÖRBUND.

B. Almgren.

Vilhelm Lundvik.

Bilaga F.

SVERIGES HANTVERKSORGANISATION.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 2 februari 1934 har Sveriges Hantverksorganisation beretts tillfälle att till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över åtskilliga remissen bilagda, inom riksdagen väckta motioner, nämligen *dels* likalydande motionerna I: 13 av herr Wohlin m. fl. och II: 30 av herr Hagberg i Malmö m. fl. om utredning och förslag angående de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen inom detaljhandeln, *dels* motionen II: 27 av herr Jacobsson m. fl. angående utredning om och åtgärder mot de s. k. enhetsprisaffärerna, *dels* motionen II: 28 av herr Meyerhöffer m. fl. med förslag till lag om förbud mot öppnande och utvidgning av s. k. enhetsprisaffärer, *dels ock* motionen II: 501 av herrar Wallén och Nyblom angående utredning rörande de samhällsskadliga verkningarna av illojal konkurrens från s. k. enhetsprisföretag.

I anledning av remissen får Sveriges Hantverksorganisation värdsamt anföra följande.

De genom de remitterade motionerna tagna initiativen till utredning angående verkningarna i olika hänseenden av de s. k. enhetsprisföretagen och till statliga åtgärder mot dessa ha hälsats med stor glädje av samtliga landets hantverkare. Hantverkarna höra, tillika med detaljhandlarna, till de företagargrupper, vilka i särskild grad berörts av epaföretagens framträdande. Att genom desamma ett mindre önskvärt tillskott tillförts landets näringsliv, därom torde bland hantverkarna blott en mening råda.

Hantverksorganisationen vill för sin del understryka, att enligt dess mening motionerna beröra ett samhälleligt problem av synnerlig vikt och betydelse. I olika skrivelser till Kungl. Maj:t och riksdag angående statliga åtgärder till hantverkets stödjande har organisationen tidigare utförligt redogjort för de svårigheter, med vilka hantverkarna under den rådande krisen hava att kämpa. Därvid har av organisationen framhållits, hurusom i flertalet hantverksföretag omsättningen i oroväckande grad gått tillbaka. Totala och partiella driftsinställelser hade i stor utsträckning varit genomförda. Företagare, vilka tidigare sysselsatt ett flertal arbetare, arbetade nu med väsentligt reducerad arbetsstyrka. Betalningsinställelser, ackord och konkurser hade i stor utsträckning förekommit. Uppenbart är att det bekymmersamma läge, i vilket landets hantverkare befinna sig, huvudsakligen föranletts av den allmänna krisen inom näringslivet. Enligt organisationens mening torde dock epaföretagen å de orter, där sådana öppnats, otvivelaktigt för vissa grupper av hantverkare, vilka berörts därav, hava i icke ringa mån ökat svårigheterna. Konkurrensen från epaföretagen torde särskilt hava inverkat å de yrkesgrupper inom hantverket, vilka i samband med hantverket idka handel i bod, juvelerare och guldsmeder, urmakare, charkuterister m. fl.

Indirekt torde emellertid epaföretagens verksamhet beröra samtliga landets hantverkare. Redan på det rent ideella området förefinns mellan epaföretagen och hantverket en utpräglad motsättning. Medan hantverket sätter sin ära i omsorgsfullt, vederhäftigt arbete, i framställning av kvalitetsprodukter, se epaföretagen sin uppgift i att utan avseende vid kvalitet och hållbarhet tillhandahålla bruksvaror till lägsta möjliga pris. Priset — icke kvaliteten — är vid epaföretagens försäljning den dominerande faktorn. Särskilt betänkligt är att genom de reklam- och försäljningsmetoder, vilka inom epaföretagen

komma till användning, en ny, förvänd mentalitet håller på att skapas hos den köpande allmänheten. Genom epaföretagens affärsmetoder suggereras allmänheten till att vid sina inköp uteslutande fästa vikt vid varornas billiga pris. Åt kvaliteten ägnas föga uppmärksamhet. Att inköpen av mindervärdiga artiklar i längden komma att visa sig dyrbarare än anskaffandet av fullgoda varor, däråt ägnar man ej en tanke. Att denna mentalitet innebär en allvarlig fara för hantverket är uppenbart. För hantverkets fortbestånd är det, såsom i en av motionerna framhålles, en grundbetingelse, att allmänhetens tro på den goda, hållbara varan, det ärliga arbetet icke utplånas.

En utredning angående de ekonomiska och sociala verkningarna av epaffärens är enligt Sveriges Hantverksorganisations mening i synnerligen hög grad av förhållandena påkallad. Sveriges Hantverksorganisation vill för sin del på det livligaste förorda, att en sådan utredning med det snaraste kommer till stånd. Organisationen vill samtidigt giva uttryck åt den förhoppningen, att utvägar därvid må anvisas för begränsning av den verksamhet, som av epaföretagen nu utövas till skada för landets övriga företagare inom handel, industri och hantverk. Önskvärt hade varit om, i avvaktan på utredningens slutförande, temporärt förbud kunde meddelas mot öppnande av nya epaffärer.

Stockholm den 26 februari 1934.

SVERIGES HANTVERKSORGANISATION.

Aug. Lindmark.

Gunnar Willén.

Bilaga G.

SVENSKA HANDELSARBETAREFÖRBUNDET.

Riksdagens andra lagutskott, Riksdagshuset, Stockholm.

Sedan andra lagutskottet berett oss tillfälle att avgiva yttrande över motion nr 13 i första kammaren och motionerna nr 27 och 501 i andra kammaren, få vi värdsamt anföra följande:

Omedelbart sedan de första s. k. Epaffärerna öppnats i Örebro och Västerås, anslöt sig ifrågavarande personal till vårt förbund. Kort tid därefter inlämnade vi förslag till kollektivt avtal för hos bolaget anställd personal i butikerna på ovan angivna platser. Som svar därpå inbjöd Epa till underhandling i vanlig ordning och de förhandlingar, som sålunda kommo till stånd, ledde till att kollektivt avtal upprättades. Sedermera öppnade bolaget butiker i Stockholm, Hälsingborg, Lund, Halmstad, Eskilstuna och Borås och för den anställda personalen därstädes ha kollektiva avtal upprättats med undantag för Borås, där förhandlingar skola upptagas nu i dagarna.

Upplysningsvis må meddelas, att i Malmö finnes f. n. ingen Epaffär, men däremot en Tempoaffär, som enligt uppgift förbjudit sina anställda att tillhöra den fackliga organisationen.

Vi anföra förestående emedan därav framgår, att den hos Epa anställda personalens löne- och övriga anställningsförhållanden äro avtalsenligt ordnade. Epa har icke på minsta vis gjort erinringar mot förenings- och förhandlingsrätten, medan deras konkurrenter i många fall vägra att erkänna denna rätt. Svenska Arbetsgivareföreningens medlemmar äro till och med stadgenligt förbjudna att träffa kollektivavtal för butiksbiträden. En hel del affärsmän inom detaljhandeln, som icke äro medlemmar i Svenska Arbetsgivareföreningen, vägra jämväl att erkänna sina anställdas förenings- och förhandlingsrätt.

Motionärernas uppgift om att Epas personal är lägre avlönad än butikspersonalen inom detaljhandeln i övrigt är icke med verkliga förhållandet överensstämmande. Epa avlönar sin personal enligt avtal, upprättade mellan företaget och vår organisation. Därigenom blir lönestandarden betydligt gynnsammare för de anställda än vid avtalslöst förhållande, såsom fallet är i stor utsträckning inom detaljhandeln. Nyligen uppgav Kontoristföreningarnas Förbunds ombudsman i en intervju i Social-Demokraten, att företagarna avlönade kvalificerade, språkkunniga kontorister med 50:— kr. i månaden och där omkring. Tyvärr äger detta sin riktighet och samma är förhållandet beträffande butikspersonal, som icke har sina anställningsvillkor reglerade genom kollektiva avtal.

I motion nr 27 i andra kammaren anföres, att man på grund av försäljningssystemet kan nedbringa antalet anställda till ett minimum och icke behöver ställa några större krav på biträdenas kompetens, och i motion nr 13 i första kammaren säges, att möjligheterna för de handelsanställda att bli sina egna vid en »fortsatt expansion av enhetsprisföretagen här i landet kommer att i stort bortfalla». Det första påståendet torde tarva närmare undersökning. Inte ens vi, som dagligen syssla med personalfrågor, våga fälla ett så kategoriskt påstående som motionärerna. Vi hålla dock för sannolikt, att Epa i förhållande till omsättningen håller minst lika många anställda som affärsmän inom detaljhandeln. Vad vi med bestämdhet kunna säga är, att Epa ställer samma krav på kvalifikationer på sin personal som största delen av övriga företagare inom samma branscher.

Ifråga om möjligheterna för handelsanställda att bli sina egna betyder enhetsprisföretagen föga. Tendensen inom handeln visar, att de stora varuhusen och de stora företagen med sina filialsystem bli dominerande. Därigenom bliva de anställda dömda att bli löntagare i hela sitt liv, emedan de icke som egna företagare med utsikt till framgång kunna upptaga konkurrens med de stora kapitalstarka företagen. Att genom *lagstiftningsåtgärder* söka förhindra en sådan utveckling synes oss mindre lämpligt. Vi förmena även att man icke rätt gärna på sådana skäl kan förhindra *ett* företags expansion och tillåta fri expansion av övriga handelsföretag, som i betydligt större utsträckning förhindra de handelsanställda att bli sina egna samt att bli organiserade. I dagens situation är det av stort intresse att de anställdas intressen i egenskap av löntagare bli tillgodosedda. I detta hänseende måste vi i rättvisans intresse intyga, att Epa visat betydligt större förståelse än flertalet affärsmän inom detaljhandeln.

Vi ha icke funnit anledning att utöver förestående yttra oss över motionerna. Vi avstyrka emellertid omedelbar lagstifning på området. Skulle riksdagen behaga besluta om utredning i frågan, bör denna enligt vårt förmenande omfatta jämväl personalens anställningsförhållanden icke blott vid Epa utan även vid övriga stora affärsföretag jämfört med anställningsförhållandena för de anställda hos de mindre företagarna inom detaljhandeln och i denna utredning bör då också ingå frågan om rätten att träffa kollektivavtal för butiksbiträden och kontorister.

För andra lagutskottets kännedom bifoga vi tryckta avtal med Epa för personalen vid bolagets affärer i Örebro, Västerås, Hälsingborg, Stockholm, Eskilstuna, Halmstad och Lund.

Malmö den 26 februari 1934.

För SVENSKA HANDELSARBETAREFÖRBUNDET.

J. A. Lundgren.
